

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSTSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Diplomová práce

Praha, 2013

Bc. Balázs Szamaranszky

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSTSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práca

**Radikálna kritika náboženstva v novoateizme
z pohľadu súčasnej teológie**

**Radical critique of religion in new atheism from the view of
today's theology**

Vedúci práce:

doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Autor:

Bc. Balázs Szamaranszky

Praha 2013

Pod'akovanie

Na tomto mieste chcem pod'akovať svojmu školiteľovi za rady a pomoc pri písaní práce. Zároveň chcem pod'akovať svojej manželke za toleranciu a výdrž.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som predloženú prácu spracoval samostatne a použil len uvedené pramene a literatúru. Súčasne dávam zvolenie k tomu, aby táto diplomová práca bola umiestená v Ústřední knihovně UK a používaná k študijným účelom.

V Prahe dňa 2013

Balázs Szamaranszký

Anotácia

Táto diplomová práca rozdeľuje argumenty súčasnej, radikálnej, populárnej kritiky náboženstva, taktiež známej ako novoateizmus, do typologických skupín na základe predmetu ich kritiky. Porovnáva argumenty novoateistov navzájom a s reakciou súčasných teológov, ktorí na túto kritiku reagovali. Zhodnocuje argumenty oboch strán a skúma ako súčasní teológovia reagovali na argumenty a či reagovali na všetky argumenty. Ako metódu používa typologizáciu argumentov vyňatých z najvýraznejších diel novoateistov a porovnáva ich s reakciou súčasných teológov, ktoré sú čerpané taktiež zo súčasných diel.

Kľúčové slová

novoateizmus, náboženstvo, kritika, teológia, cirkev

Annotation

This master thesis divides arguments of contemporary, popular and radical critique of religion, also known as new-atheist, to typological groups. These typological groups are defined by the subject of their critique. Comparing them with reaction of contemporary theologians which reacted on it. Thus it evaluates arguments of both sides and researches if the theologians reacted on all of arguments presented by new-atheist and if it was adequate. Methodology is based on typological groups of arguments based on the subject of the critique extracted from works of most influential new-atheists and most known theologians.

Keywords

new-atheism, religion, critique, theology, church

Obsah

Úvod.....	10
1 Krátka charakteristika novoateizmu.....	11
1.1 Novoateizmus v historickom kontexte filozofie ateizmu.....	12
1.2 Vznik novoateizmu v spoločenskom kontexte.....	14
1.3 Stručný opis najvýraznejších postáv novoateizmu.....	15
1.3.1 Richard Dawkins	15
1.3.2 Christopher Hitchens.....	16
1.3.3 Daniel Dennett a Sam Harris.....	16
1.4 Krátky opis reakcií na novoateizmus.....	16
2 Kritika metafyzických nárokov náboženstva.....	18
2.1 Noetika náboženských postojov.....	19
2.2 Horlivé hľadanie „chýbajúcich článkov“ vedy a ich substitúcia za božskú intervenciu	22
2.3 Dôkazy existencie Boha.....	23
2.3.1 Experimentálne dôkazy existencie Boha.....	26
2.3.2 Záver k dôkazom o existencii Boha	27
2.4 Planetárna a kozmologická verzia antropického princípu.....	27
2.5 Boh ako idea nekonečného regresu.....	29
2.6 Otázky o pravdepodobnosti existencie Boha.....	30
2.7 Problém zázrakov.....	32
3 Kritika náboženstva ako fenoménu vo svete.....	40
3.1 Náboženstvo a morálka.....	41
3.1.1 Novoateistický pohľad na morálne skazené náboženstvo.....	41
3.1.2 Novoateisti a morálne skazený ateizmus.....	44
3.1.3 Pôvod morálneho cítenia a vhodná morálka podľa novoateistov.....	45
3.1.4 Reakcia teológov na morálne skazené náboženstvo a skazený ateizmus.....	47
3.2 Náboženstvá a fundamentalizmus.....	56
3.3 Ateistický fundamentalizmus a politické motívy.....	58
3.4 Vznik a vývoj náboženstiev.....	59
3.4.1 Pohľad novoateistov	59
3.4.2 Odpoveď teológov na novoateistický pohľad vzniku a vývoja náboženstiev.....	61
3.5 Novoateizmus a otázka zbožných vedcov.....	63
4 Záver.....	67

Predhovor

V tomto predhovore chcem popísať motívy, ktoré ma viedli k napísaniu tejto diplomovej práce a dúfam, že aj v nej čitateľ nájde a pochopí hĺbku a dôležitosť takejto témy.

Teológiu vnímam podobne ako ju popisuje Paul Tillich hneď na prvom riadku vo svojom najvrcholnejšom diele „*Systematická teológia*“: „Teológia je funkciou kresťanskej cirkvi a musí slúžiť potrebám cirkvi“¹. Pre túto príčinu považujem za nevyhnutné, aby sa teológovia vyjadrovali k aktuálnemu daniu vo svete a v cirkvi, pretože z aktuálneho diania vzniká aktuálna potreba. Cirkev neexistuje spoločensky izolovane od sveta, ale je zasadená do sveta a vníma jej kontext. Nevnímať dopady spoločenského kontextu sveta a mlčať, alebo hovoriť o niečom inom, považujem za veľmi škodlivé pre cirkev. Ak teológ hovorí mimo kontext dnešného sveta a dnešných otázok, tak sa z nej stáva len prázdna reč. Preto chcem prispieť k výskumu - k hľadaniu pravdy, na tému kritiky náboženstva v novoateizme resp. na tému kritiky náboženstva všeobecne. Motívom mi teda je hľadanie pravdy, ako niečoho, čo ma zaväzuje v otázkach z oblasti filozofie náboženstva, ktoré sa otvorili v cirkvi pod vplyvom novoateizmu.

Každý človek, teda aj kresťan, potrebuje odpovede na seba-určujúce otázky, každý podľa vlastnej miery a potreby racionálneho vysvetlenia. Aj to je funkciou teológie, odhaliť racionálne a systematicky to, čo je o Bohu možné odhaliť, odpovedať na otázky cirkvi v miere, akej je to možné. Práve hnutie novoateizmu, ktoré vznikalo v posledných rokoch spôsobilo medzi kresťanmi, ale aj medzi agnostikmi, či ateistami nový pohyb, ktorý teológovia nemôžu ignorovať. Reagovať na kritiku, znamená byť uvedomelým, zodpovedným a relevantným pre cirkev a svet. Ignorancia a viera v to, že kritika nejakým spôsobom odznie bez povšimnutia a že kresťania budú čerpať z predošlých skúseností, či viery nie je realistická. Udalosti, ktoré sa dejú následkom novoateizmu priamo zasahujú do radov cirkvi a majú vplyv na myslenie ľudí v cirkvi. Je nutné, aby teológovia na to reagovali adekvátne, racionálne a tým podporili racionálne myslenie svojich členov o správnosti kresťanskej viery. Často sa takáto spochybnená viera, zničená argumentami zmení na jednu z dvoch foriem. Zmení sa na úprimné odmietnutie viery a cirkvi ako redundantnej, alebo, čo je horšie ostáva nevyslovené a potlačené v duši človeka. Takéto nevyslovené pochybnosti z kresťanov robí veriacich, ktorí sa na ceste viery potácajú a neprežívajú istotu viery, ktorá zmocňuje k plnej bohatosti viery. Začne vznikať neuróza – napätie v ľudskej duši, keď vo svete číreho materializmu si ich duša nevie nájsť miesto. Toto napätie vyjadril Friedrich

---

¹ TILLICH, Paul. *Systematic theology*. Paperback ed.. Chicago: University of Chicago Press, 1973. ISBN 02-268-0337-6., s. 3

Schleiermacher otázkou: „Majú sa dejiny rozuzliť, tak že na jednej strane bude kresťanstvo a barbarstvo a na druhej strane veda a nevera?“². V najhoršom prípade vzniká spojenie človeka navonok pobožného, ale vnútorne indiferentného voči Bohu a kresťanstvu. Aby sa toto nestalo, teológ musí reagovať vždy, aj keď je kritika hlúpa, neadekvátne, ideologická, politická, alebo urážlivá, lebo jeho funkciou je reagovať na všetko, čo by bolo pre cirkev mätúce, problematizujúce alebo stigmatizujúce. Nemali teológovia snáď reagovať na nacizmus preto, že bol hlúpy, prvoplánový, lživý a populistický? Tak aj keby si niekto myslel, že aj novoateizmus je plytký, tak na neho teologický svet musí reagovať. Práve miera povrchnosti, neúprimnosti a plytkosti by mal byť motívom na okamžitú reakciu a snahu ukázať na to, čo je hlbšie a pravdivé. Práve v tejto práci budem skúmať, čo vlastne novoateisti sformulovali a či teologická obec na toto hnutie zareagovalo adekvátne.

Človek stále hľadá vo svojom živote bod o ktorý sa dá oprieť, ktorý by urobil realitu jasnejšiu, ktorý by bol odpoveďou a svet by sa dal vďaka nemu poňať simplexnejšie. Takýmto prúdom sa snaží byť aj novoateizmus, alebo ateistický revitalizmus. Viditeľne a netradične sa prejavil v roku 2008, keď sa na autobusoch v Londýne objavili nápisy, ktoré hlásali: „Pravdepodobne Boh neexistuje, tak sa prestaň báť a užívaj si život“³ Toto boli prvé viditeľné ozveny ateizmu, ktorý nemlčí, ale dáva o sebe vedieť.

Na záver krátka citácia od Williama Shakespearea, kde je vnímateľné napätie *ratio contra fide* v kontexte, kde sa Hamlet stretáva s nadprirodzenom. Spisovateľ populárnych hier si dovolil implementovať toto napätie do hry:

„Božemôj, určite v tom bude čosi nadprirodzené a s filozofiou na to nevystačíme.“

Tragédia Hamleta, princa dánskeho; William Shakespeare

---

² citácia v diele od K. Barth, Protestantská teologie v XIX. Století, s. 428

³ „There’s probably no God. Now stop worrying and enjoy your life“

Úvod

Cieľom tejto práce je typologizovať najvýraznejšie myšlienky novoateizmu a reakcie dnešnej teológie na ne tak, aby boli možné porovnať a zhodnotiť. Prínosom tejto práce by teda malo byť prehľadné zhrnutie novoateistických argumentov a najvýraznejších reakcií súčasnej teológie na ne. Po tomto typologizovaní budem analyzovať, či teológovia zanedbali, alebo vynechali reakciu na niektorú z novoateistických argumentov.

Ako metodológiu som zvolil preskúmanie výrazných diel novoateistov, tak aby výsledkom bola typologizácia kritiky do skupín podľa predmetu ich kritiky. Bude nasledovať popis podstaty tejto kritiky a v ďalšej časti bude opisovať reakciu teológov na danú kritiku a zistenie, či teológovia reagovali na všetky argumenty. Každá kapitola sa teda skladá z troch častí: popis kritiky novoateistov, popis reakcie teológov a konečné zhodnotenie. Najviac sa budem venovať témam, ktoré sú najviac komentované oboma stranami. Ako materiál na zhodnotenie teologickej reakcie som vybral len výrazné diela od uznávaných teológov, ktoré priamo reagovali na novoateizmus.

1 Krátka charakteristika novoateizmu

Novoateizmus je možné charakterizovať ako hnutie ateistov, ktorí v 21. storočí svojimi knihami, seminármi a debatami propagujú ateizmus ako najracionálnejší a najhodnovernejší svetonázor¹. Ich knihy sa stali bestsellermi a spôsobilo aj vznik organizácií na podporu šírenia novoateistických ideí². Zhodujú sa v niekoľkých postojoch v ktorých sú neobvykle radikálni³, inak ich názory nie sú ničím neobvyklé, alebo novátorské⁴. Nemožno ho charakterizovať ako nejaký nový filozofický smer, alebo školu, pretože nepriniesli žiadnu inovatívnu myšlienku, skôr ho možno vnímať ako ateistické, revivalistické hnutie.

Pokiaľ ide o metafyzické zložky, noví ateisti zdieľajú ústredné presvedčenie, že neexistuje žiadna nadprirodzená, alebo duchovná realita. Považujú vieru v nadprirodzeno za iracionálnu a škodlivú pre človeka. Nekritizujú len náboženský fundamentalizmus, ale odsudzujú celý fenomén náboženstva ako taký. Tvrdia, že by v našej spoločnosti nemalo byť tolerované. Sam Harris svoju motiváciu vyjadril takto: „Rozhodol som sa, že zničím intelektuálne a morálne nároky kresťanstva v jeho najoddanejších formách“⁵. Náboženstvo sa má podrobiť čisto vedeckému skúmaniu. Tvrdia, že náboženstvá nie sú schopné, dať dostatočne presvedčivé dôkazy o svojich tvrdeniach, teda sú nedokázateľné a tým pádom nerelevantné. Vedu považujú za jediný spôsob objektívneho spoznania reality a naopak vieru považujú za slepú dôveru bez dôkazov. Na náboženstvo pozerajú ako na produkt evolúcie⁶ a vedu považujú za najlepšiu náhradu za náboženstvo. Tvrdia, že existuje objektívna morálka a prijímajú morálku predných ateistov ako bol Nietzsche a Sartre.⁷ Názov „novoateizmus“ („New-atheism“) vznikol zo žurnalistických komentárov na novoateistické diela⁸.

Do skupiny novoateistov sa zvyknú zaraďovať (v zátvorke uvádzam najvplyvnejšie diela a rok vydania): Sam Harris - neurobiológ („*The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason*“ - 2004, „*Letter to a Christian Nation*“ - 2007); Richard Dawkins – evolučný biológ („*The Selfish Gene*“ - 1977, „*The God Delusion*“ - 2006); Daniel Dennett –

¹Internet encyclopedia of philosophy: A peer-reviewed academic resource. [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/n-atheism/>

²The Richard Dawkins Foundation For Reason and Science – založil Richard Dawkins; Project Reason – založil Sam Harris

³AMARASINGAM, Amarnath. *Religion and the new atheism: a critical appraisal*. Boston: Brill, 2010. Studies in critical social sciences., s. 1.

⁴Bližšie to popisujem v ďalších kapitolách

⁵HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation*. 1st Vintage Books ed.. New York: Vintage Books, 2008. ISBN 03-072-7877-8., s. 2

⁶Popísane v Dawkinsovej knihe „*The Selfish Gene*“

⁷Internet Encyclopedia of Philosophy: A peer-reviewed academic resource. [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/n-atheism/>

⁸Prvý krát použil Gary Wolf, editor magazínu WIRED

filozof („*Breaking the Spell*“ - 2006); Christopher Hitchens – novinár, spisovateľ a literárny kritik („*God is not Great*“ - 2007)⁹ a niekedy aj Victor J. Stenger – fyzik a filozof („*The New Atheism: Taking a Stand for Science and Reason*“ - 2009).

Aj keď sa len ťažko dá definovať bod, kedy toto obrodenie populárneho ateizmu vzniklo, ale dá sa povedať, že Sam Harris so svojim dielom „*The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason*“, debutoval vlnu populárnych kritických, ateistických kníh.

1.1 Novoateizmus v historickom kontexte filozofie ateizmu

Pre lepšie pochopenie novoateistického hnutia sa naň potrebujeme pozrieť cez históriu ateistického myslenia, súčasného myslenia a súčasných udalostí, ktoré novoateizmus výrazne ovplyvnili.

Pri pohľade na dejiny ľudského myslenia je zjavné, že ateizmus vôbec nie je nejaký výnimočný, alebo ojedinelý jav dneška. Nevznikol v lone osvietenstva, ani pod vplyvom modernej vedy. Existoval v rôznych spoločenských a historických kontextoch.

V Indii smer neortodoxnej filozofie nazývanej „cārvāka“ existoval už päťsto rokov pred našim letopočtom a bol úplne materialistický¹⁰, skeptický a neveril v existenciu zázrakov, či realitu mimo viditeľného sveta¹¹. V antickom prostredí tu bol Sókratés (469 – 399 pr. n. l.), ktorý bol podľa Aristofanovej hry „Oblaky“ je vykreslený ako ateista, aj keď to o ňom nemožno jednoznačne vyhlásiť. Epikuros (341 – 270 pr. n. l.), Lukrecius (94 -54 pr. n. l.) a ich nasledovníci boli typickými predstaviteľmi antického ateizmu. V úplne inom kontexte, v arabskom svete, tu bol Ibn al-Rawandi (827 – 911), ktorý bol skeptikom a veľkým kritikom náboženstva v islamskom svete¹². Znova v inom kontexte, v modernej Európe, či západnej filozofii, mali veľký vplyv ateisti ako Ludwig Feuerbach (1804 – 1872), Karl H. Marx (1848 – 1884), Friedrich Nietzsche (1844 – 1900) a ďalší.

Dnešná spoločnosť je výrazne pluralitná v zmysle postmodernej filozofie. Následok otvorenia obzorov ľudstva v osvietenstve, pokračujúcej vo filozofickej moderne vo veľkých diskurzoch, ktorá nakoniec vyústila do pluralizmu postmodernizmu. Ten trhá jednotný pohľad na svet a znova sa ho snaží zložiť¹³. V kontraste s modernou resp. obdobím pred filozofickou

⁹nazývaný aj „štyria jazdci“, podľa spoločnej televíznej debaty z roku 2007

¹⁰STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie*. 8. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelstvo, 2007. 653 s. ISBN 978-80-7195-206-0., s. 38

¹¹HAMILTON, Sue. *Indian Phylosophy*. 1. New York: Oxford University Press, 2001. ISBN 978-0-19-285374-5., s.105

¹²STROUMSA, Sarah. *Freethinkers of medieval Islam: Ibn al-Rawāndī, Abū Bakr al-Rāzī and their impact on Islamic thought*. Boston: Brill, 1999. 261 s. ISBN 90-041-1374-6. , s.65

¹³FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: <<http://ii.fmph.uniba.sk/~kravcik/filit/pojem.php?obl=Postmodernizmus+filozoficky>>

modernou dnes nie je jedna organizácia, jeden myšlienkový prúd, ktorý si nárokuje exkluzívnu pravdu, o ktorú sa opiera spoločnosť. Ľudstvo už nemá jeden cieľ, ako to určovalo osvietenstvo, ale postmodernistická filozofia chce kombinovať prvky minulých teoretických významových útvarov a tým fragmentuje, znova spája a polarizuje veľké diskurzy moderny¹⁴. Jean-François Lyotard ako jeden z popredných filozofov postmodernizmu, píše že „základný problém súčasnosti je neriešiteľnosť sporu heterogénnych typov diskurzov“¹⁵. Postmoderná filozofia odmieta jednu pravdu o svete a jej ďalšia téza je, že veľké filozofické diskurzy už boli vyčerpané. Nie je jedna dominantná filozofia, ale celý rad filozofií nárokuje si absolútnu pravdu, ktoré sú fragmentované a znova-spájané¹⁶. V kontraste k dnešnej postmodernej dobe stojí devätnáste storočie typické hľadáním jednej všetko vysvetľujúcej filozofie, o ktorú sa spoločnosť môže opierať. Georg W. F. Hegel si dal tú námahu a zobral odvalu, aby sa takúto filozofiu pokúsil vytvoriť. Karl Barth píše o hegelovskej snahe takto: „Na Hegelovom diele je charakteristické a špecifické: objavenie myšlienkového pravidla, ktorým sa dá ovládnuť myslenie aj jeho pravidlo, takisto ako veci samé o sebe ako predmet myslenia, problémy prirodzenej skutočnosti takisto ako nepomerne krehká konkrétnosť dejín.“¹⁷. Spájal do jednoty a tým naplňoval psychologické, základné potreby ľudskej duše, hladnej po istote a bezpečnosti ako nám to predostiera Maslowova hierarchia potrieb. Dnes kvôli komplexnosti osobných filozofií jednotlivcov a vplyvu postmodernej filozofie sa stále hľadá jedna pravda, ktorá by vedela otvoriť každý zámok a odhaliť každé mystérium. Je to spôsobené neustálym existenciálnym hľadaním pravdy. Pričom platí, že pravda je len jedna a pre všetkých je možná poznať ju nejakým spôsobom. Takýmto javom, ktorý sa objavil v dnešnom svete je aj novoateizmus. Síce ho nemožno považovať za novú, inovatívnu filozofiu, ktorá by predstavovala komplexný, zjednocujúci popis sveta; za novú tému v pochopení sveta, predsa sa jedná o spoločenský jav, pevný bod, o ktorý mnoho ateistov opiera svoj svetonázor.

Týmto veľmi rýchlym prierezom dejín až do dneška prichádzame k tomu, že sa ateizmus objavuje v každom čase a kultúre a vymedzuje sa ako skeptické myslenie oproti mysleniu náboženskému. Pričom už v antickej dobe vieme nájsť rozdelenie u epikurovského

---

¹⁴FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: <<http://ii.fmph.uniba.sk/~kravcik/filit/pojem.php?obl=Postmodernizmus+filozoficky>>

¹⁵FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: <http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fvl/lyotard_j-f.html>

¹⁶FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: <http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fvl/lyotard_j-f.html>

¹⁷Citácia v diele BARTH, Karl. *Protestantská teologie v XIX. Století: svazek I. – prehistorie*. Přel. B. Vik. Praha: KEBF v Praze, 1986. Edice Kalich., s. 393

filozofa Filodémusa na ľudí, ktorí nevedia povedať, či bohovia existujú resp. akí sú; tí čo otvorene hovoria, že bohovia neexistujú a na tých, čo jednoznačne tvrdia, že existujú¹⁸. V histórii vidíme, že nezávisle po sebe vznikali prúdi ateizmu v dejinách ľudského myslenia. Takisto aj vznik novoateizmu je ozvenou ateistického myslenia v dnešnej dobe, aj keď nie je novým, alebo nezávislým prúdom ateizmu. Na jeho vznik vplývali historicko-spoločenské faktory, preto na vznik a vývoj populárneho ateizmu dnešných čias je treba pozeráť vo svetle svetových udalostí a vo svetle dnešného myslenia.

1.2 Vznik novoateizmu v spoločenskom kontexte

Novoateizmus vznikal v období, keď sa v médiách hovorilo o neustálych náboženských bojoch a v prostredí náboženských útokov na západnú civilizáciu, ktorá tieto správy počúvala. V takomto prostredí je teda prirodzené, že vzniká odpor voči náboženstvu, ktoré sa jednoducho stotožňuje so zlom. Medzi ľuďmi vládne strach o vlastný život kvôli náboženským fanatikom a preto sa nezdá zvláštne, že ľudia majú odpor k náboženstvu

V takomto prostredí Sam Harris, v roku 2004 debutoval so svojim dielom „*The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason*“¹⁹. Bol motivovaný útokmi na World Trade Center z 11.9.2001 a predstavou toho aké by to bolo, mať svet bez náboženstiev. Práve udalosti 11.9.2001 patria medzi najvýznamnejšie udalosti, ktoré mohli podnietiť vznik a vzrast vplyvu popularity novoateizmu. „9/11“ pripomínajú všetci novoateisti vo svojich knihách a stal sa akýmsi symbolom utrpenia spôsobený náboženským fundamentalizmom v dnešnej dobe.

Ku klasickým útokom na kresťanstvo, ktoré ho charakterizuje ako krvilačné náboženstvo, kde sa spomínajú križiacke výpravy, inkvizícia, katolícko-protestantské boje sa aktuálne pridali aj nové udalosti dneška. Útoky na World Trade Center, kde v útrobach budov zomrelo takmer tritisíc ľudí, útok na Pentagon a ďalšie útoky islamských fundamentalistov. Karikatúry proroka Mohameda v dánskych novinách a následovné nepokoje v roku 2006, pálenie Koránu floridským pastorom Terry Jonesom v roku 2008 a 2010, pedofilný škandál najväčšej kresťanskej cirkvi, evanjelium nenávisti hlásaný cirkvou Westboro Baptist Church a mnohé iné, prispeli k vnímaniu náboženstva dnes ako javu, ktorý stigmatizuje ľudskú spoločnosť a je jej na príťaž. Stav v spoločnosti dobre opisuje Damon Linker v magazíne *The New Republic*: „Pre liberálov je odstrašujúci na viere založený konzervativizmus Georga

¹⁸MARTIN, Michael. *The Cambridge companion to atheism*. New York: Cambridge University Press, 2007. 331 s. ISBN 978-052-1603-676., s. 12

¹⁹„Koniec viery: náboženstvo, teror a budúcnosť rozumnosti“

Busha, alebo teistický fanatizmus Osama bin Ládenu. Preto zápasu-chtivý jazyk Dawkinsa, Dennetta, Harrisa a Hitchensa znie tak občerstvujúco a odvážne.²⁰ Je možné predpokladať, že práve na tomto strachu z fanatickeho náboženstva stojí aj popularita novoateistov. Z ateistov, ktorí tolerovali náboženstvo podľa princípu „ži a nechaj žiť“ sa stali tzv. ateisti s veľkým „A“²¹, teda radikálni oponenti náboženstva ako takého a ich počet sa zvýšil v organizovaných skupinách²². Paradoxom je, že práve v tradične kresťanských krajinách sa objavuje tento radikálny ateizmus²³.

1.3 Stručný opis najvýraznejších postáv novoateizmu

Postavy novoateizmu uvádzam v poradí podľa, toho koľko publikácií na tému ateizmu vydali, koľko sa ich predalo a nakoľko boli aktívni v šírení ateistických myšlienok. Ich najvýznamnejšie diela vznikali od roku 2004 do roku 2007.

1.3.1 Richard Dawkins

Clinton Richard Dawkins je najvýraznejšou postavou novoateizmu vďaka knihe, ktorá mala z novoateistických diel najväčší vplyv: „*The God Delusion*“, čiže Boží blud, napísal v roku 2006²⁴. Richard Dawkins napísal dielo už roku 1977 „*The Selfish Gene*“, v ktorom sa už nachádzal mierny proti náboženský tón²⁵. Práve kniha Richarda Dawkinsa: „*The God Delusion*“ sa stala najcharakteristickejším dielom tohto hnutia. Knihy sa stali čoskoro bestsellermi a umiestňovali sa na najlepších priečkach čítanosti. Dawkinsova kniha „*The God Delusion*“ sa udržala takmer rok na popredných priečkach The New York Times Book review a bola preložená do tridsiatky jazykov²⁶.

Clinton Richard Dawkins vyštudoval evolučnú biológiu na University of Oxford, Balliol College, a od roku 1995 je držiteľom Charles Simonyi Professor of the Public Understanding of Science.²⁷

---

²⁰LINKER, Damon. Atheism's Wrong Turn: Mindless argument found in godless books. *The New Republic*. 2007, 10.12.2007, s. 3.

²¹Canadian Atheist: The origin of New Atheism. [online]. [cit. 2012-07-10]. Dostupné z: <http://canadian-atheist.blogspot.com/2012/03/origin-of-new-atheists.html>

²²Canadian Atheist: The origin of New Atheism. [online]. [cit. 2012-07-10]. Dostupné z: <http://canadian-atheist.blogspot.com/2012/03/origin-of-new-atheists.html>

²³Sam Harris a Daniel Dennett z USA, Christopher Hitchens a Richard Dawkins z Veľkej Británie

²⁴V českom preklade publikácia vyšla pod vydavateľstvom Galileo s názvom „Boží blud“.

²⁵DAWKINS, Richard. *The selfish gene*. 30th anniversary ed. New York: Oxford University Press, 2006. 360 p. ISBN 01-992-9114-4., s. 197-198

²⁶DELTETE, Robert J., *God and the new atheism: a critical response to Dawkins, Harris, and Hitchens (Book review)*. Philosophy in Review. 2010, roč. XXX, č. 6, s. 404

²⁷Richard Dawkins: CV. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20041207195358/http://www.simonyi.ox.ac.uk/dawkins/CV.shtml>

1.3.2 Christopher Hitchens

Christopher Hitchens bol novinárom a autorom kníh na rôzne spoločenské témy²⁸. Kniha, ktorú budem uvádzať ako referenčný zdroj pre jeho myšlienky o novoateizme je dielo, v ktorom sa najjasnejšie vyjadruje k otázkam náboženstva, okrem toho táto kniha mala zo všetkých najväčší predaj a tak je zároveň najvplyvnejšou z jeho kníh. Ako už názov hovorí: „Bůh není veliký“²⁹ s podnadpisom „O tom jak náboženství všechno ničí“ jedná sa o radikálnu kritiku náboženstva. Christopher Hitchens zomrel v roku 2012 na rakovinu.

1.3.3 Daniel Dennett a Sam Harris

Danie Dennett je opísaný ako naturalistický evolucionista³⁰ a filozof. Je učiteľom filozofie na Truftovej Univerzite a jeho najvýraznejšie dielo na tému náboženstva je „*Breaking the spell*“ vydané v roku 2006.

Sam Harris vyštudoval neurológiu a získal aj „titul“ z filozofie³¹. Jeho najznámejšie dielo je „*The End of Faith*“ (2005), „*Letter to a Christian Nation*“ (2006) a je zakladateľom organizácie „*Project Reason*“.

1.4 Krátky opis reakcií na novoateizmus

Po vlne novoateistických diel bolo množstvo autorov (hlavne kresťanských), ktorí reagovali na kritiku novoateizmu. Autori boli rôzni od duchovných po ateistov, od laikov až po akademikov, od matematikov a biológov po teológov a filozofov. Objavili sa knihy na oboch koncoch stupnice kvality: od naozaj jednoduchých, ba až naivných a až po hlboké, napísané renomovanými teológmi, filozofmi, či sociológmi.

Uvediem len niekoľko najvplyvnejších diel zo všetkých skupín s krátkym popisom autorov pre orientáciu:

„*The Dawkins Delusion?: Atheist Fundamentalism and the Denial of the Divine*“ – Alister McGrath, Joanna Collicutt McGrath – profesor teológie a jeho manželka: psychologička náboženstva na Heythrop College; „*End of Reason*“ – Ravi Zacharias – profesor teológie na Wycliffe Hall, Oxford University a vyučuje aj na Cambridge University;

---

²⁸Hostage to History: Cyprus from the Ottomans to Kissinger, Blood, Class and Nostalgia: Anglo-American Ironies, Imperial Spoils: The Curious Case of the Elgin Marbles, Why Orwell Matters, No One Left to Lie To: The Triangulations of William Jefferson Clinton, Letters to a Young Contrarian, The Trial of Henry Kissinger, Thomas Jefferson: Author of America, Thomas Paine's "Rights of Man":

²⁹„*God is Not Great*“, uvádzam preklad názvu podľa české prekladu od vydavateľstva Metafora, 2009

³⁰COPAN, Paul. *Is God a moral monster? making sense of the Old Testament God*. Grand Rapids, Mich: Baker Books. ISBN 14-412-1454-2. , s. 15

³¹Sam Harris [online]. [cit. 2012-10-23]. Dostupné z: <http://www.samharris.org/about>

„*Is God a Moral Monster?: Making Sense of the Old Testament God*“ – Paul Copan – profesor filozofie a etiky na Palm Beach Atlantic University.; „*The Truth Behind the New Atheism: Responding to the Emerging Challenges to God and Christianity*“ – David Marshall – akademický riaditeľ seminára arcibiskupa z Canterbury a vykonáva výskumnú činnosť na Berkley Center for Religion, Peace, and World Affairs; „*Beyond the God Delusion: How Radical Theology Harmonizes Science and Religion*“ - Richard Grigg – doktor teológie; „*God Is No Delusion: A Refutation of Richard Dawkins*“ – Thomas Crean – dominikánsky teológ; „*Challenging Richard Dawkins: why Richard Dawkins is wrong about God*“ – Kathleen Jones – sociologička; „*The God Solution*“ - James A. Beverley - profesor apologetiky na Tyndale University College and Seminary; „*The New Atheist Crusaders and Their Unholy Grail: The Misguided Quest to Destroy Your Faith*“ – Becky Garrison – kresťanská teologička z Yale University; „*Answering the New Atheists: The Noncase Against God*“ – Scott Hahn – profesor teológie na Franciscan University; „*Atheism Remix: A Christian Confronts the New Atheists*“ – R. Albert Mohler, Jr. - babtistický teológ; „*Dawkins' God: Genes, Memes, And The Meaning Of Life*“ – Alister McGrath; „*The Devil's Delusion: Atheism and its Scientific Pretensions*“ – David Berlinski – matematik, filozof a biológ.

V tejto práci sa budem zaoberať len knihami, ktoré boli napísané dnešnými, významnými, kresťanskými teológmi, prípadne filozofmi.

2 Kritika metafyzických nárokov náboženstva

Táto kritika sa týka kritiky metafyzických nárokov náboženstva, alebo supernaturálna. Najjednoduchšie ujasnenie tohto termínu spočíva v jeho etymologickom pochopení. Latinské slovo *supernaturalis* sa skladá z dvoch latinských častí „super“, čiže „nad“³² a „natura“ teda „prirodzenosť, príroda“³³. Spojením týchto slov nám teda vzniká slovo označujúce oblasť, ktorá je „nad“ prirodzeným svetom, alebo mimo prirodzený beh sveta. Ide teda o realitu, ktorá presahuje prirodzený svet. Tento jednoduchý popis je obmedzený, a spôsobuje mnohé otázky a práve preto vznikajú rôzne nedorozumenia. Vznikajú otázky ako: Kde je totiž prirodzený a nadprirodzený svet? Ako sa stáva z prirodzeného sveta nadprirodzený a kde sú jeho hranice? Dá sa supernaturálno poňať do prirodzených pojmov a ideí? Ak nadprirodzený svet existuje, tak je irelevantný, lebo o ňom nevieme nič povedať, nemôžeme ho poňať. Dostávame sa takto do zajatia myšlienok, ktoré sú len hrou a neopisujú realitu. Práve námahou na popísanie tohto pojmu sa možno odhaľuje aj problematickosť popisu chápania sveta, ktorý je delený a chápaný binárne. Toto napätie je možno poznať aj v dielach novoateistov a odpovediach na ne.

Je možné povedať, že vo svojej podstate celá tvorba novoateistov je zameraná na vzťah vedy a viery. Tvrdia, že viera nemá, čo povedať o realite a že veda je jediným možným prístupom k poznaniu pravdy. Dawkins v kapitole *the „The God Hypothesis“* v knihe *„The God Delusion“* popisuje Boha ako hypotézu, ktorá je len dezilúzia, lebo komplexná, inteligentná bytosť môže byť výsledkom len postupnej evolúcie. Je prekvapený ako môžu náboženstvá s takou istotou hovoriť aj o malých detailoch viery, bez toho, aby mali nejaké dôkazy. Napriek tomu, že nemajú žiadne dôkazy, sú schopní drakonických činov v mene nedokázaných náboženstiev.³⁴ Odsudzuje aj agnosticizmu, lebo nevidí to, že je omnoho viac dôkazov pre ateistické videnie sveta ako pre teistické.³⁵ Pýta sa napríklad, či Ježišova matka bola pannou a pripomína, že to je striktno vedecká otázka, resp., že neexistujú dôkazy, ktoré by to dokazovali. Spadá to pod oblasť skúmania vedy a nie náboženstva a že pre teológiu sú vedecké dôkazy úplne irelevantné.

Christopher Hitchens píše, že sporné otázky by sa mali riešiť racionálnou argumentáciou a nie vzájomnou exkomunikáciou. Pokladá vieru Tomáša Akvínskeho a

³²ŠPAŇÁR, Július. *Latinsko-Slovenský/Slovensko-Latinský slovník*. HRABOVSKÝ, Jozef. 4. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987. ISBN 067-489-87., s. 586

³³ŠPAŇÁR, Július a Jozef HRABOVSKÝ. *Latinsko-Slovenský/Slovensko-Latinský slovník*. 4. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 384

³⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion*. London [u.a.]: Bantam Press, 2006. ISBN 978-059-3055-489., s. 32

³⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion*., s. 37

Maimonidesu za vieru, ktorá síce je do istej miery racionálna, ale v konečnom dôsledku jej vyčíta absurdity, v ktoré títo muži verili. Ďalej píše, že náboženstvo je charakteristické „skokom viery“ Sorena Kierkegaarda, čo je vzdanie sa vlastného rozumu, čo odsudzuje.³⁶

Podobne sa vyjadruje Sam Harris a Daniel Dennett a ich ďalšia výpoveď o hodnovernosti viery pokračuje v popise teórií NOMA³⁷, dôkazoch existencie Boha, experimentálnych dôkazoch Boha a zázrakoch, o ktorých píšem v ďalších kapitolách. Z pohľadu novoateistov je teda náboženstvo slepou vierou bez dôkazov a jediné, čo nám môže dať skutočné a pravdivé odpovede je racionálna veda.

Teológ Aliester McGrath odpovedá vo svojej knihe „*The Dawkins Delusion*“, tak že Dawkins sa snaží budiť predstavu, že veda vyvrátila vieru a že viera je obskúrna a poverčivá. Taktiež to, že veda už nemá, čo skúmať, lebo už všetko vysvetlila. Predstavuje ateizmus ako jediný seriózný a progresívny svetonázor. Taktiež dodáva, že prírodné vedy, filozofia, náboženstvo a literatúra majú legitímne miesto v ľudskom hľadaní pravdy a významu a že toto je široko prijatá pravda v západnej kultúre, ale aj vo vedeckej obci³⁸, takto reaguje na novoateistické zosmiešňovanie teológie. Jeho argumentácia v tejto oblasti sa hlavne presúva do skúmania teórie NOMA, tak ako aj Dawkinsovo. McGrath priznáva, že sú nábožensky zmýšľajúci ľudia, ktorí sú hlboko nepriateľskí k vede, ktorých sa počet bude zvyšovať, ak budú postupovať ako Dawkins.³⁹ Hlbšie vysvetlenie McGrathových názorov poskytujem v ďalších kapitolách, ale v zásade tvrdí, že aj vedci uznávajú, že existujú oblasti, ktoré veda nevie popísať a ležia mimo jej magistérie. Podľa McGratha Dawkins vidí vo vede a viere smrteľných nepriateľov, kde jeden, alebo druhý musí zvíťaziť. „Skutočný“ vedec nemôže byť veriaticim a ak je, tak sa len pretvaruje. Pripadá mu to ako fundamentalistický postoj podobný náboženskému fundamentalizmu, kde nie je ozajstný záujem o pravdu, ale len hnev a predsudky. Podľa McGratha je Dawkins protináboženský populista bez úprimného záujmu o pravdu.⁴⁰

2.1 Noetika náboženských postojov

Explicitne sa noetikou náboženských postojov a vzťahom vedy a viery zaoberá Dawkins a to v jeho polemikách o tzv. „Non-overlapping magisteria“. Stephen Jay Gould

---

³⁶HITCHENS, Christopher. *God is not great: how religion poisons everything*. Crows Nest, N.S.W: Allen, 2007. ISBN 978-174-1752-229., s. 71

³⁷Non Overlapping Magesteria – Neprekrývajúce sa magistéria

³⁸McGRATH, Alister. *The Dawkins delusion: atheist fundamentalism and the denial of the divine*. Downers Grove: InterVarsity Press, c2007. 118 s. ISBN 978-083-0834-464., s. 40

³⁹McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion*., s.51

⁴⁰McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion*., s. 46 - 47

(1941–2002), paleontológ, biológ a vedecký popularizátor formuloval filozofický postoj, ktorý nazval „Non-overlapping magisteria“, bežne uvádzané v skratke NOMA, ktorý sa snaží riešiť napätie medzi vedou a náboženstvom. Gould píše: „Náboženstvo a veda nie sú v konflikte, lebo ich učenie obsadzujú úplne iné domény“⁴¹. Myšlienka NOMA, alebo „neprekrývajúce sa magistéria“ je založená na tom, že veda a viera sú dve úplne iné oblasti, magistéria, či oblasti učenia, ktoré navzájom o sebe nemôžu nič vypovedať. Náboženstvo nemá právo vypovedať o vedeckých pravdách a *vice versa*. Zároveň tvrdí, že kresťan môže plne súhlasiť s vedeckými objavmi a zároveň mať kresťanskú vieru. Často cituje pápežov, ktorí sa vyjadrujú o tom, že vedecká a náboženská pravda si neodporujú. Pravda pravde nemôže odporovať. Názov „magistéria“, alebo „oblasti učenia“ prevzal z encykliky *Humani Generis* vydanú pápežom Píom XII. Dawkins píše: „Prečo by sme nemali komentovať Boha ako vedci?“⁴² Tvrdí, že pokiaľ sa na náboženstvo nesťahuje magistérium vedy, tak takisto sa nesťahuje ani na recesistické náboženstvo lietajúceho špagetového monštra, či russelovský lietajúci čajník. Odmietá vymedzovanie konečných otázok len pre náboženstvo a pýta sa prečo by mala veda nemohla odpovedať na tieto otázky⁴³. Cituje astronóma Martina Reesa, ktorý tvrdí, že ak je nejaká otázka za pochopením vedy, tak je určite za pochopením teológie a vôbec nechápe akú expertízu by do týchto otázok mohli teológovia priniesť⁴⁴. Popiera racionalitu pokladania otázok, ktoré sa pýtajú po dôvode existencie sveta a kozmu⁴⁵ a aj keby mali zmysel, tak nevidí dôvod prečo by veda na to nevedela odpovedať. Prístup NOMA považuje za agnosticizmus, ktorý odmieta. Okrem toho pochybuje, že keby veda objavila niečo, čo by náboženstvo podporovalo, tak by apologéti povedali, že je to z magistéria vedy, takže to nemá význam⁴⁶. Nakoniec svojho pojednania prechádza k tomu, že v skutočnosti najlepším vysvetlením je evolučná teória, ktorá vysvetľuje prítomnosť entít⁴⁷.

Christopher Hitchens sa tiež vyjadruje k NOMA a píše, že vďaka „...mikroskopom a teleskopom už neposkytuje vysvetlenie ničoho dôležitého.“⁴⁸ Teda odsudzuje náboženstvo ako akýkoľvek zdroj poznania. Magistéria sa teda neprekrývajú, lebo náboženstvo ani nemá, čo skúmať, lebo veda už skoro všetko vysvetlila.

---

⁴¹GOULD, Stephen Jay. *Nonoverlapping magisteria* [online]. 1997 [cit. 2012-09-23]. Dostupné z: <http://faculty.rcc.edu/huff/bio%20assignments%20fall%202011/Gould%201997.pdf>

⁴²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 55

⁴³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 55

⁴⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 55-56

⁴⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 56

⁴⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 59

⁴⁷DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 59

⁴⁸HITCHENS, Christopher. *God is Not Great*, s. 282

Daniel Dennett sa tiež vyjadruje k tejto téme najmä v kapitole „*Some Questions About Science*“. Taktiež cituje Goulda a jeho koncept NOMA a dodáva, že skutočne existujú miesta, ktoré veda nemôže študovať, ale to neznamená, že by sa o to nemala pokúšať. Gould uvádza dve miesta a to morálku a zmysel života.⁴⁹ Z Dennettovho pohľadu sú kresťania závislí na slepej viere, naopak židovskú vieru hodnotí ako podnecujúcu k racionálnej diskusii. Islám súdi ako anti-racionalistické. Prirodzene vedu považuje za najlepšiu možnosť poznania, ktoré zatiaľ máme⁵⁰. Náboženstvo vníma ako spoločenský jav, ktorý sa začne, keď sa viacerí ľudia pridajú k nejakej myšlienke⁵¹. Píše o rôznych konceptoch Boha a ako sa náboženstvo vyvíjalo od polyteizmu k monoteizmu a neexistujú žiadne dôkazy, ktoré by mohli dokazovať jej pravdivosť. Na Harris píše v podobnom duchu a taktiež nedáva hlbšie vysvetlenie, ako to, že viera nemá opodstatnenie v dôkazoch⁵².

Alister McGrath Dawkinsa považuje za *scientistu*⁵³, ktorý odmieta pochopiť hranice vedy. Tak ako Dawkins aj McGrath odmieta ideu NOMA, ako ju predstavuje Stephen Gould samozrejme pre iné dôvody. Dawkins považuje za reálnu len existenciu materiálnej reality. Naopak McGrath si myslí, že existuje aj nadprirodzená realita. McGrathovou odpoveďou je tzv. „partially overlapping magisteria“ (POMA), teda „čiastočne prekrývajúce sa magistériá“. Píše: „...je tu teda aj možnosť 'čiastočne prekrývajúcich sa magistérií', čo reflektuje ponúkajú možnosť vzájomnej fertilizácie ich predmetov a metód“⁵⁴. Taktiež píše o obmedzeniach vedy, ktorá je v chápaní novoateistov sila, ktorá bude vedieť raz všetko poznať a je to len otázka času kedy to bude. McGrath, ale odkazuje na predného evolucionistu Stephen Jay Goulda, ktorý sa vyjadril, že príroda, môže byť vyložená teisticky, alebo ateisticky a nevyžaduje ani jedno. Obe strany môžu byť intelektuálne pravým vysvetlením pre vedu. Dawkins to mu nemohol uveriť, že takéto niečo mohol takýto popredný vedec povedať. McGrath, ale píše, že Gould jednoducho vyjadril široko prijaté presvedčenie, že veda má obmedzenia. Martin Rees, predseda The Royal Society (Britská akadémia vied), sa vyjadril, že niektoré otázky sú mimo poznateľnosti vedy.⁵⁵ Ostatní teológovia v zásade súhlasia s postojmi reprezentovanými Alistrom McGrathom.

---

⁴⁹DENNETT, Daniel C.. *Breaking the spell: religion as a natural phenomenon*. New York: Viking, c2006. 448 p. ISBN 06-700-3472-X., s. 202

⁵⁰DENNETT, Daniel. *Breaking the spell: religion as a natural phenomenon.*, s. 202

⁵¹DENNETT, Daniel. *Breaking the spell: religion as a natural phenomenon.*, s. 202

⁵²HARRIS, Sam. *The end of faith: religion, terror, and the future of reason*. 1st ed. New York: W.W. Norton, 2004, 336 p. ISBN 03-930-3515-8., s. 15

⁵³Podľa teológov, ktorý kritizujú novoateistov je to presvedčenie, že jediným zdrojom poznania je veda, ktorý všetko skôr, či neskôr dokáže vysvetliť

⁵⁴McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 41

⁵⁵McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 34

Rozdiel medzi noetikou novoateistov a teológov je značný. Novoateisti veria, že veda raz všetko pozná a bude konečnou odpoveďou na všetky otázky. Teológovia hovoria o gnozeologickej kategórii, ktorá vedou nemôže byť nikdy poznaná a je možné poznať túto skutočnosť len skrze zjavenie. Na druhej strane je možné sa niečo dozvedieť o tejto kategórii z kategórie, ktorá je poznateľná.

2.2 Horlivé hľadanie „chýbajúcich článkov“ vedy a ich substitúcia za božskú intervenciu

Ďalšia téma novoateistov patrí tiež k opisu vzťahu viery a vedy resp. toho ako sa náboženstvo snaží zaplniť „chýbajúce články“ - „medzery“ vo vede.

Richard Dawkins na desiatich stránkach svojej knihy „*The God Delusion*“ opisuje ako teisti (podľa jeho definície z tej istej knihy) „uctievajú medzery“, pod čím myslí toto: „Keď sa nájde nejaká medzera, tak základným predpokladom je, že to musí vyplniť Boh“⁵⁶. „Medzerou“⁵⁷ Dawkins myslí na oblasť vo vedeckom skúmaní, ktorá je nepreskúmaná a bližšie to ilustruje na kambritckej explózii.

Takzvaná kambritcká explózia bola veľká diverzifikácia organizmov v období kambria, čoho príčinu sa dnes dá len ťažko vedecky vysvetliť. Keďže nevieme dnes odhaliť záhadnú príčinu tejto diverzifikácie života; tejto explózie života ne Zemi, po ktorej sa objavilo väčšina dnes poznaných druhov, tak, podľa Dawkinsa, sa teisti prikláňajú k vysvetleniu na základe božskej intervencie. Za obľúbené u teistov považuje tzv. „chýbajúce články“ prechodových foriem organizmov, ktoré by mali spochybňovať, alebo vyvracať teóriu evolúcie organizmov a teda keďže nemáme prirodzenú odpoveď na vznik organizmov, predpokladá sa intervencia božskej bytosti. Dawkins tvrdí, že očakávanie, ktoré chce vidieť každý článok v evolučnom procese pripomína snahu, ako keby sme v prípade vraždy, chceli vidieť kompletný kinematografický záznam, aby sme ju mohli dokázať⁵⁸.

Alister McGrath oponuje v zásade tým, že takýto prístup kresťanskej teológie, nie je normatívny, ale je výsledkom slepej uličky apologetiky, ktorá sa vytvorila počas osvietenstva a bola opustená v dvadsiatom storočí. Dnes je najmä rozvíjaná v USA ako „inteligentný design“ a pracuje s predstavou tzv. „neredukovateľnej komplexnosti“. McGrath oceňuje, že Dawkins tento prístup kritizuje, lebo je to „...chybné odbočenie kresťanskej teológie...“⁵⁹ a

---

⁵⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 125

⁵⁷„gap“

⁵⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 127

⁵⁹McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 29

považuje to za dobrý príklad, kde teológia a veda môže mať dobrý spoločný výsledok. Prístup „uctievania medzier“ hlboko odsudzuje a tvrdí, že robí kresťanstvo citlivé na vedecký prístup. Kritizuje Dawkinsa za to, že takýto opustený postoj teológie predstavuje ako normu.⁶⁰ Odkazuje na oxfordského filozofa Richarda Swinburna, ktorý písal o tom, že samotná poznateľnosť vesmíru potrebuje vysvetlenie. Čím viac teda veda pozná tak tým viac potrebuje vysvetliť tento úspech.⁶¹

V zásade teda teológovia rovnako odsudzujú hľadanie „medzier“ ako ostatok zaostalej teológie a kritizujú novoateistov za to, že takéto hľadanie považujú za normatívny prístup teológie.

2.3 Dôkazy existencie Boha

Richard Dawkins je jediným novoateistom, ktorý sa výraznejšie vyjadril k tzv. dôkazom existencie Boha a to v „*The God Delusion*“. Spomína dôkazy Božej existencie a pokúša sa ich zhodnotiť na 35 stranách svojej knihy. Za dôkazy existencie Boha považuje klasické dôkazy Boha Tomáša Akvínskeho z trinásteho storočia. Všetky považuje za chybné, pretože obsahujú nekonečný regres a považuje ich za argumenty *a posteriori*. Uvádza argumenty nehybného hybateľa, nezapríčinenej príčiny, kozmologického argumentu a komentuje ich, že sú založené na idei nekonečného regresu. Táto idea končí v Bohu, pričom On sám sa tomuto regresu nepodvoľuje. Taktiež nevidí dôvod, prečo by kvôli týmto dôkazom, mu malo byť pripisovaná omnisciencia, omnipotencia, či ľudské vlastnosti ako, že počúva modlitby a pod. Taktiež spomína to, že omnisciencia a omnipotencia sú nekompatibilné, lebo môže vševediaci Boh, ktorý pozná budúcnosť, pozbierať svoju všemohúcnosť, aby zmenil svoju budúcu mienku? Argument zo stupňa nepovažuje za argument a pýta sa: „Rovnako by ste mohli povedať, že ľudia páchnu rozlične, ale ich pach môžeme porovnávať len s maximom predstaviteľného pachu. Preto musí existovať smradľoch bez páru a nazývame ho Bohom.“⁶² Posledný dôkaz, teleologicky, odsudzuje s odôvodnením, že dnes už vďaka darwinizmu vieme vysvetliť design, ktorý sa nám len zdá, že existuje vo svete. Ostatné argumenty a to najmä ontologický argument, prvýkrát predstavený Sv. Anselm z Canterbury v roku 1078, považuje za *a priori*, teda, že sú to čisto rozumové dôkazy bez možnosti overenia⁶³. Priznáva, že mnohí filozofovia sa týmto argumentom zaoberali vážne (dokonca

---

⁶⁰McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 30

⁶¹McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 30

⁶²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 79

⁶³MARTY, Edited by Charles Taliaferro and Elsa J. *A dictionary of philosophy of religion*. New York: InterVarsity Press, 2010. ISBN 9781441185044., s. 32

Dawkinsom veľmi uznávaný Bertrand Russell), ale sám ho neuznáva, lebo sa mu zdá, že je príliš mimo reality a že nepoužíva žiadne reálne údaje zo sveta. Za postavy, ktoré definitívne túto otázku ontologického argumentu vyriešili považuje Immanuela Kanta, Davida Humea a Normana Malcolma. Dôkazy založené na osobnej skúsenosti považuje za irelevantné, pretože rôzne náboženstvá prichádzajú s rovnakým argumentom. Náboženské prežívanie považuje za rôzne psychologické stavy, či poverčivosť a nepovažuje ho za relevantný zdroj poznania. Dôkazy založené na Písme Svätom považuje za irelevantné preto, lebo jej historická hodnovernosť je do veľkej miery spochybniteľná, odsudzuje ju, lebo obsahuje absurdity ako zázraky a pod. Dôkazy založené na uznávaných zbožných vedcoch opisujem vo zvláštnej kapitole. V princípe ho vyvracia na tm základe, že žiadny „skutočný“ veriaci vedec neexistuje. Pascalova stávka, sa dá popísať takto: „Ak Boh neexistuje, nestratím nič, ak budem v neho veriť; zatiaľ čo ak existuje, stratím všetko, ak v neho nebudem veriť“. Dawkins predpokladá, že takáto stávka nemá zmysel pretože jej hlavný predpoklad, viera, sa nedá naplniť, buď človek verí, alebo nie. Nedá sa veriť na skúšku, ale len ako pokus, taká viera by bola len pretvárkou. Nejde len odrecitovať nicejské vyznanie a považovať sa za kresťana. Ako Bayesove dôkazy nazýva dôkazy, ktoré sú založené na jednoduchej kalkulácii pravdepodobnosti. Odkazuje na knihu Stephena Unwina „*Pravdepodobnosť Boha*“ („*The Probability of God*“), kde Unwin aplikuje Bayesovu teorému o pravdepodobnosti na existenciu Boha. Tento matematický postup, podľa Dawkinsa, kombinuje početné odhady pravdepodobnosti, ktoré by mali viesť ku konečnej pravdepodobnosti. Problémom z Dawkinsovho pohľadu je, že výsledky sú len tak dobré ako sú vstupy - GIGO (*garbage in, garbage out* - nespoľahlivý vstup, nespoľahlivý výstup). V prípade Unwinovho príkladu teorémy aplikovanej na Boha sú vstupy veľmi nespoľahlivé a preto tento prístup nie je správny. Spomína aj ďalšie dôkazy, ale to sú skôr ukážky vyslovene hlúpych a naivných argumentov, ktoré Dawkins stiahol internetovej stránky.

Zhrnuté spomína tieto dôkazy⁶⁴:

1. Dôkazy Tomáša Akvínskeho
2. Ontologický dôkaz a iné *a priori* dôkazy
3. Dôkazy založené na kráse
4. Dôkaz založený na osobnej skúsenosti
5. Dôkazy založené na Písme Svätom
6. Dôkazy založené na uznávaných zbožných vedcoch

---

⁶⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 98 - 133

7. Pascalova stávka
8. Bayesove dôkazy

Na tému sa obšírnejšie vyjadril teológ Williama Lane Craig v kolektívnom diele, v ktorom reagovali viacerí teológovia na novoateizmus: „*God Is Great, God Is Good: Why Believing in God Is Reasonable and Responsible*“, kde píše, že je prekvapený, s akou istotou Dawkins píše o týchto dôkazoch. Tvrdí, že sa Dawkins nevenoval dôkazom v ich najposednejších a najznámejších formách a dokonca ich ani nespomenul.

Myslí tu napríklad kozmologický argument - argument z kontingencie, ku ktorej uvádza tri premisy:

- (1) Všetko, čo počalo existovať musí mať príčinu
- (2) Vesmír mal počiatok
- (3) Vesmír mal príčinu.

Prvá premisa je zrejmalá, lebo niečo nemôže spontánne vzniknúť z ničoho. Ak by to tak bolo, tak by sa naskytala otázka, že prečo nevzniká všetko, alebo nič spontánne. Okrem toho aj naša skúsenosť toto potvrdzuje, takže všetko nasvedčuje tomu, že táto prvá premisa je pravdivá. Druhá premisa má filozofické aj vedecké opodstatnenie. Filozofia nám hovorí o tom, že nekonečný regres nemôže existovať a vedecký výskum má zas dokazuje, že vesmír musel mať počiatok. Vychádzajúc z teórií veľkého tresku a rozpínania vesmíru, vesmír musel vzniknúť v jednom konkrétnom bode. Samozrejme existujú aj iné teórie vzniku vesmíru, ktoré nezahŕňajú jeden absolútny bod vzniku vesmíru⁶⁵, ale tie vo vedeckej obci nemajú širokú podporu. Craig tvrdí, že vychádzajúc z podstaty tohto prípadu musí existovať niečo, čo presahuje podstatu času a priestoru a teda musí existovať mimo čas a priestor. Táto podstata je nemenná, stála, večná a stojí mimo príčinu, lebo je nezapríčená, teda nepodlieha nekonečnému regresu. Nakoniec tvrdí, že takáto prvá príčina musí byť osobná, teda musí to byť nejaká osobnosť a podkladá to dvoma argumentami:

- (1) Len osoba, alebo abstraktné objekty môžu mať vlastnosti ako bez-časovosť a imanentnosť, tie ležia mimo príčinnosti.
- (2) Jediným možným spôsobom ako z nemenej imanencie mohla vzniknúť časná, zapríčená existencia je vďaka slobodnému výberu inteligentnej bytosti tzv. „agentom príčiny“.

Dawkins sa takýmto argumentom ani nezaberá. Craig píše o ďalších argumentoch ako teleologický argument, morálny argument a iné, ale v zásade tvrdí, že sa Dawkins vážne

---

⁶⁵tieto teórie William Lane Craig rozoberá vo svojej knihe „*Reasonable Faith*“

nezaoberal argumentami pre existenciu Boha, pretože nereagoval na posledný vývoj v tejto oblasti a tým nemyslí posledné desaťročia.⁶⁶ Dawkins totiž uvádza argumenty, ktoré sú buď staré sedemsto rokov, alebo teológmi nie sú považované za validné. Podrobne sa otázkami argumentov pre existenciu Boha zaoberá vo svojej knihe „*Reasonable Faith*“.

Ravi Zacharias sa taktiež pridáva k argumentácii ohľadom dôkazov existencie Boha v niečom podobne ako Williama Lane Craiga. Píše o Big Bangu a potrebe jedného konkrétneho bodu, kedy vesmír vznikol, teda singularity. Rovnako tvrdí, že veci nemôžu len tak „vyskočiť“ do existencie⁶⁷. Popiera pohľad Bertranda Russella, ktorý tvrdí, že vesmír je jednoducho tam. Opiera sa o prácu Dallasa Willarda, ktorý argumentuje, že žiadna fyzická entita nemôže vysvetliť svoju fyzickú existenciu. Design ukazuje na inteligenciu a Ježiš v smerovaní ľudských dejín poukazuje na Božiu existenciu. Prvý argument v zásade súhlasí s argumentom od William Lane Craiga, že niekde musí nekonečný regres zastaviť. Druhý je argument z designu resp. „presne nastavený vesmír“⁶⁸, je argument založený na myšlienke, že vesmír je tak presne a vhodne nastavený, že za tým musí byť inteligentný tvorca. Týmto argumentom sa zaoberá aj William Lane Craig, čo popisujem v kapitolách o antropickom princípe, ale aj Alister McGrath, ktorý sa vyjadruje na účet inteligentného designu, čo sa týka evolúcie veľmi negatívne, ako chybné a už teológmi odsúdené. Posledný argument, ktorý uvádza je založený na tom, že Ježiš Kristus aj v porovnaní s Krišnom, Budhom, Mohamedom, je jediná postava, ktorá si pripisovala božské pocty a zároveň má aj najlepšie možné historické overenie. Zacharias ešte spomína toľko, že kresťanstvo ponúka najlepšie možné vysvetlenie sveta.⁶⁹ John Lennox sa tiež pridáva k argumentácii na základe kozmologického argumentu a tvrdí, že tak ako novoateisti aj Stephen Hawking neodpovedá na otázku, že prečo je skôr niečo ako nič.⁷⁰

2.3.1 Experimentálne dôkazy existencie Boha

Či už v histórii ateizmu, alebo v dnešnom novoateizme, sa objavujú snahy pochopiť existenciu Boha cez empirické dokazovanie. Opakovateľné experimenty sú základom dnešnej vedy a preto je tu snaha nejak reflektovať tento nárok vedy aj na náboženstvo.

---

⁶⁶CRAIG, William. *God Is Great, God Is Good: Why Believing in God Is Reasonable and Responsible*. New York: Continuum, 2010. ISBN 9780830868117, s. 13 - 31

⁶⁷ZACHARIAS, Ravi. *The end of reason a response to the new atheists*. Grand Rapids, Mich: Zondervan, 2008. ISBN 978-031-0295-372., s. 32

⁶⁸„fine tuning“

⁶⁹ZACHARIAS, Ravi. *The end of reason a response to the new atheists.*, s. 117 - 121

⁷⁰LENNOX, John C. *Gunning for God: why the new atheists are missing the target*. 1st ed. Oxford: Lion, 2011, 248 p. ISBN 07-459-5322-0., s. 52

Richard Dawkins vo svojej knihe „*The God delusion*“ píše o takzvanom veľkom modlitebnom experimente, ktorý uskutočnil istý Russell Stannard. Na troch vzorkách chorých ľudí sa skúmalo, či modlitby skutočne pomáhajú liečeniu vzorke 1802 pacientov zo šiestich nemocníc. Jedna vzorka bola kontrolná, druhá, za ktorú sa nemodlilo a tretia za ktorú sa veriaci modlili. Výsledkom bolo, že sa nepreukázal žiadny štatisticky významy vplyv modlitieb.⁷¹

Alister McGrath odkazuje na Richarda Swinburna, že modlitby sú Bohom akceptované, len za dobrým úmyslom. Taktiež uvádza argument, že keby sa chcel Boh dať spoznať, tak by si na to našiel lepší spôsob, ako by to urobil. Uvádza, že tento modlitebný experiment dokázal, že by akákoľvek modlitba mala účinok. Všetci teológovia, ktorí kritizovali novoateizmus, mali postoj, že Boh resp. duchovno leží za hranicou poznateľnosti, teda pre nich nemá zmysel sa hlbšie zaoberať experimentálnym dokazovaním Boha. McGrath sa vyjadruje bližšie k vzťahu medzi poznateľnosťou sveta rozumom a vierou resp. ich prekrývaním sa. Reaguje tak na Dawkinsovo polemizovanie nad teóriu NOMA (neprekrývajúce sa magistériá), teda teóriou, keď veda nemôže dokázať nadprirodzeno, leží mimo jej poznateľnosť. McGrathova odpoveď je v teórii POMA, bližšie to, ale popisujem vyššie.

2.3.2 Záver k dôkazom o existencii Boha

Richard Dawkins podľa teológov silno skreslil racionálne dôvody pre vieru v Boha. Túto knihu napísal v roku 2006, no napriek tomu nereflektoval aktuálny vývoj v tejto oblasti. Spomína argumenty, ktoré sú buď už väčšinou zavrnuté, alebo boli teológmi a kresťanskými filozofmi rozvinuté. Koncept, v ktorých predstavuje tieto dôkazy sú staré viac ako sedemsto a viac rokov a nereflektovali aktuálny vývoj v tejto oblasti. Okrem toho spomína len niekoľko dôkazov a opomína mnohé ďalšie, ktoré boli rozvíjané už v minulosti. Podľa reakcií spomínaných teológov je poznať, že sa k „dôkazom“ nestavajú negatívne, teda úplne neodsudzujú tú možnosť, že by existencia Boha mohla byť poznaná do istej miery aj z filozofie.

2.4 Planetárna a kozmologická verzia antropického princípu

V dvoch kapitolách Richard Dawkins opisuje niečo, čo nazýva planetárna a kozmologická verzia antropického princípu.

---

⁷¹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 61 - 66

Najprv začína planetárnou verziou argumentu a vysvetľuje, že princípom je uvedomenie si toho, že keďže existujeme na Zemi, tak táto Zem musí byť schopná udržiavať a generovať nás (Dawkins tu myslí na život), aj keď to vyzerá ako niečo výnimočné, alebo nepravdepodobné⁷². Uvádza dve možnosti ako vysvetlenie vhodných podmienok pre život na Zemi. Teória designu, ktorá tvrdí, že Boh vytvoril na Zemi vhodné podmienky a ako ďalšiu možnosť uvádza antropický princíp. V zásade tvrdí, že z množstva planét bolo len málo takých, na ktorých mohol život vzniknúť, čo považuje za výnimočný jav, neporovnateľný s evolučným procesom prirodzeného výberu, čo je proces založený na inom princípe, nie len na náhode⁷³. Uvádza, že práve tento antropický argument je u teistov obľúbený, lebo si myslia, že dáva zmysel ich argumentov. V skutočnosti je to len alternatíva k inteligentnému designu a podporuje racionálne vysvetlenie, toho prečo sa nachádzame práve v okolnostiach vyhovujúcich práve nám⁷⁴. Píše: „To, čo nábožná myseľ nevie pochopiť je, že sú tu dvaja kandidáti na vyriešenie problému. Boh je jeden a antropický princíp druhý. Sú to alternatívy.“⁷⁵. Podobne argumentuje aj v kozmologickom princípe, čo je to isté ako planetárna verzia antropického princípu, zo Zeme prenesená na vesmír.

Antropický princíp vidí muliverzá, teda množstvo vesmírov, ktoré vznikli ale len niektoré ostali vhodné pre prežitie inteligentného života⁷⁶. Za dôvod neschopnosti vidieť tieto argumenty považuje Dawkins psychologickú náklonnosť človeka za všetkým vidieť ľudský (antropomorfný) vplyv.⁷⁷ Teistické argumenty Boha ako udržiavateľa a stvoriteľa jemne vyladeného vesmíru považuje za nezmyselné. Pripadajú mu ako tendenčné vkladanie Boha na miesto nepoznaného, aby sa niečo vysvetlilo, pričom to nič nevysvetľuje, len komplikuje, pretože sa vysvetľuje ešte zložitejšou a nepravdepodobnejšou ideou a to ideou Boha⁷⁸. Idea Boha mu pripadá ako nekonečný regres⁷⁹.

Richard Dawkins sa tu púšťa do debaty na základe teórií o modeloch vzniku vesmíru, ktoré majú len veľmi slabé osvedčenie medzi fyzikmi. William Lane Craig je teológ a filozof, ktorý venuje, vo svojej knihe „*Reasonable Faith*“, týmto modelom veľkú pozornosť. Venuje sa týmto teóriám najmä pre to, aby poukázal na to, že jediný uznávaný model vzniku vesmíru

---

⁷²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 134

⁷³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 139-141

⁷⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 136

⁷⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, 136

⁷⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, 145

⁷⁷DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 143, s. 144

⁷⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 148

⁷⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 5

je tzv. „štandardný model vesmíru“, ktorý vylučuje možnosť nekonečného regresu vzniku vesmírov tzv. multi-versmírov ako to spomína Dawkins.⁸⁰

Taktiež sa venuje tzv. antropickému princípu, o ktorom píše Dawkins. Antropický princíp chápe ako pozorovanie akejkoľvek vlastnosti vesmíru, ktorá sa na prvý pohľad môže zdať ako neuveriteľne nepravdepodobná. Tieto vlastnosti, však môžu byť videné pravej perspektíve len, keď si uvedomíme, že môžeme sledovať len také vlastnosti, ktoré sú kompatibilné s našou existenciou. Implikácia tejto myšlienky znamená, že žiadne vysvetlenie vesmíru, v ktorom môže existovať život nie je potrebné.⁸¹ Craig, ale považuje takýto postup za chybný. Pozorovateľ síce môže vyvodiť to, že vesmír má vlastnosti, ktoré mu dovolili, aby ho sledoval, ale nemôže z toho vyvodiť, že taký vesmír existuje. Ilustruje to príkladom, keď by ste boli postavený pred popravčiu čatu so sto strelcami a všetci by minuli, tak by sme nemali byť prekvapení, že všetci minuli, pretože keby neminuli, tak by sme boli mŕtvy a nemohli by sme sa čudovať. Toto však popiera. Samozrejme nemali by ste byť prekvapení nad tým, že keby ste boli mŕtvy, tak by ste to nemohli pozorovať, ale mali by ste byť prekvapení nad tým, že ste prežili.⁸²

2.5 Boh ako idea nekonečného regresu

Sam Harris píše, že argumentácia teologickej strany je takáto: „Všetko, čo je musí mať príčinu. Priestor a čas existujú, takže aj priestor a čas musia mať príčinu, takže musia byť spôsobené niečím, čo stojí mimo priestoru a času a jediná vec, čo presahuje priestor a zachováva si moc tvoriť je Boh.“⁸³ Ďalej píše, že ak by to aj bola pravda, tak nič nezaručuje, že je to kresťanský Boh. Problémom na tomto argumente je podľa neho idea nekonečného regresu, ktorá sa dá vyjadriť známou otázkou, ktorú taktiež pokladá: „Ak Boh stvoril vesmír, tak kto stvoril Boha?“⁸⁴

Dawkins taktiež kritizuje ideu nekonečného regresu a je to jedna z jeho argumentov prečo neprijíma argumenty pre existenciu Boha od Tomáša Akvínskeho, ako ich predstavuje vo svojej knihe: „Vložte nekonečný regres a odpoveď na otázku vyvoláva ďalšiu otázku a tak do nekonečna“⁸⁵ Tvrdí, že všetky tieto argumenty vychádzajú práve z tejto ideí a nechápe, prečo by Boh nemal byť sám podrobený tomuto regresu.⁸⁶

⁸⁰CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 126

⁸¹CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 165

⁸²CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 166

⁸³HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 23

⁸⁴HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 23

⁸⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 77

⁸⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 78

McGrath oponuje, že súčasná veda taktiež hľadá bod, „svätý grál“, ktorý by vysvetľoval všetko bez nutnosti dávať ďalšie odpovede. Hľadá neredukovateľné vysvetlenie v základe svojich snáh. Táto „veľká zjednocujúca teória“, alebo „teória všetkého“ by mala dať odpoveď a zastaviť nekonečný regres. Rovnaká idea jednej všetko vysvetľujúcej pravdy stojí v srdci, tak vedy ako kresťanstva.⁸⁷

Na túto otázku reaguje aj William Lane Craig, ale obširnejšie. Pre neho je táto otázka dôležitá z hľadiska dokazovania Boha ako najvyššej substancie bytia, ako nezapríčinenej príčiny. Opisuje modely vzniku vesmíru, pričom tvrdí, že jediný dnes uznávaný model vesmíru z hľadiska dnešnej fyziky je tzv. „štandardný model“, čím vyvracia Dawkinsove špekulácie o nekonečnom regrese vzniku vesmíru, ale toto popisujem v inej kapitole. Craig teda tvrdí, že „aktuálne nekonečný počet vecí nemôže existovať“⁸⁸. Dáva dôraz na to, že existuje rozdiel medzi „potencionálnym“ a „aktuálnym“ nekonečným počtom vecí. Potencionálny regres sa označuje známou ležatou osmičkou a predstavuje akési teoretické vyjadrenie abstraktnej myšlienky ako napr. popis nekonečne deliteľných častí nejakej vzdialenosti. Aktuálne nekonečný počet vecí v realite nemôžeme nájsť a ani nemáme žiadny racionálny dôvod na to, aby sme tomu verili a nekonečný regres nám ostáva len ako idea⁸⁹. Vesmír nepochádza z nekonečného regresu, ale vznikol v konkrétny bod v čase⁹⁰. Ale čo bolo príčinou Boha? Všetky veci, ktoré majú počiatok musia, byť zapríčinené, ale keďže Boh nemal počiatok, tak nemusí mať príčinu a teda nepodlieha nekonečnému regrese.⁹¹

2.6 Otázky o pravdepodobnosti existencie Boha

Táto oblasť kritiky argumentov sa týka argumentu, že existencia Boha je pravdepodobnejšia ako náhodný vznik života na zemi, resp. náhodný vývoj života. Dawkins tento argument kritizuje vo štvrtej kapitole svojej knihy „*The God Delusion*“: „*Prečo takmer isto Boha niet*“. V tejto kapitole pospisuje, že pravdepodobnosť náhodného vzniku života je vyššia ako pravdepodobnosť existencie Boha. Dawkins sa zaoberá aj Bayesovou teorémou aplikovanou na existenciu Boha, čo považuje za chybný spôsob určovania existencie Boha, pretože číselné vstupy na výpočet pravdepodobnosti existencie Boha sú príliš obmedzené a teda výsledok nemôže byť správny. Dawkinsov prístup som, ale popísal v predošlej kapitole. Ako jednu odpoveď na nepravdepodobnosť vzniku komplexných organizmov vidí evolučný

⁸⁷McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 27

⁸⁸CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 116

⁸⁹CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 117

⁹⁰niekde pred plankovým časom (teda 10^{-43} sekundy pred vznikom vesmíru)

⁹¹CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 114

prirodený výber⁹², ktorý je lepším vysvetlením ako inteligentný design, alebo interagujúca božská moc. Inteligentný design vidí ako Daniel Dennett, ktorý píše, že táto predstava vychádza z našej ľudskej skúsenosti, že jednoduché veci nevytvárajú zložité, ale v skutočnosti to môže byť naopak: „Nikdy ste nevideli oštep, ktorý vytvára oštepára a podkovu, ktorá vytvára kováča.“⁹³. Hneď na začiatku používa ilustráciu nepravdepodobnosti vzniku života na Zemi od Freda Holya, ktorý to pripodobnil tomu, ako keby po hurikáne nad šrotoviskom vznikol Boeing 747⁹⁴. Proces evolučného vývoja považuje Dawkins za vysokú horu, ktorej vrchol je symbol komplexného vývoja. Ten sa dá dosiahnuť postupne vďaka mierny zrázom. Odmieťa teistické námietky, ktoré tvrdia, že hora je príliš vysoká, alebo strmá⁹⁵. Prirodzený výber považuje za kumulatívny proces, ktorý všetko delí na malé časti, ktoré sa dajú prekonať oddelene. Keď sa nepravdepodobné veci naakumulujú, tak vzniká veľmi nepravdepodobný proces a tým sa rieši otázka nepravdepodobnosti evolučného vývoja a zníži sa pravdepodobnosť existencie Boha⁹⁶. Odmieťa teistický argument, ktorý prezentuje „neredukovateľnú komplexnosť“⁹⁷ ako príliš zjednodušujúci pohľad - „všetko, alebo nič“: „Krídlo buď lieta, alebo nie.“⁹⁸. Považuje takýchto teistov za slepých⁹⁹. Píše, že za každým tzv. „neredukovateľne komplexným“ orgánom, je možné odhaliť vývoj a ak by to nebolo možné, tak by evolučný pohľad a vývoj života bol neplatným¹⁰⁰, taký orgán však dodnes nebolo možné nájsť.

Na pravdepodobnostné otázky odpovedá aj McGrath. Kritizuje, že táto kapitola v jeho publikácii je zle štruktúrovaná a ťažko sledovateľná. Píše, že aj keď Dawkins tvrdí, že pravdepodobnosť existencie človeka je veľmi nepravdepodobná, tak ľudstvo je predsa tu a reflektuje o svojej nepravdepodobnosti. Napriek tomu pravdepodobnostné otázky nemôžu vypovedať o neexistencii. Takže otázka nie je, či Boh je pravdepodobný, ale, či je aktuálny.¹⁰¹ V tejto súvislosti píše o vede, ktorá sa dostáva k otázke ako rozhodovať medzi rôznymi vysoko-komplexnými, viac-vrstevnými teóriami. Je to dôležitá otázka ľudského poznania, ktorá je často diskutovaná medzi filozofmi vedy, pretože je to otázka, ktorá vedie k pravému poznaniu. Riešenie takejto otázky by riešilo aj simplistické prístupy k dôkazom a k

⁹²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 116

⁹³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 117

⁹⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 113

⁹⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 121

⁹⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 121

⁹⁷Ktorá sa vyskytuje často v kresťanských fundamentalistických dielach, čoho je typickou ukážkou „*Darwinova čierna skrinka*“ od autora Michael J. Behe

⁹⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 112

⁹⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 122

¹⁰⁰DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 125

¹⁰¹McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 28 – 30

vyvracaniu teórií. Veda závisí na induktívnych záveroch, ktoré závisia od porovnávania dôkazov a pravdepodobnosti. Vysvetlenia sveta si navzájom konkurujú v každej oblasti vedy od detailov kvantovej fyziky až po to, čo Karl Popper nazval „konečnou otázkou“. Toto znamená, že veľké otázky života (z ktorých niektoré sú aj vedeckými otázkami) nemôžu byť zodpovedané len otázkou pravdepodobnosti. Každé pozorovanie môže byť vysvetlené rôznymi teóriami. McGrath sa ďalej pýta na základe akých kritérií by malo byť medzi teóriami rozhodované. Na základe empirického skúmania, jednoduchosti, krásy má byť rozhodnuté? Dodnes táto otázka nie je rozhodnutá. Výsledkom tejto debaty zatiaľ je, že nie je možné odpovedať na veľké otázky pravdepodobnostnými otázkami.¹⁰²

William Lane Craig považuje takúto argumentáciu za induktívnu a nepovažuje ju za vhodnú lebo sa nedá určiť, či je jej výsledok správny mimo množiny daných možností.¹⁰³ Pravdepodobnostný prístup nepovažuje ani za vhodný na určenie pravdepodobnosti pri zázrakoch, čo popisujem v ďalšej kapitole.

Novoateisti a aj teológovia sa zhodujú v tom, že aplikovanie pravdepodobnostných výpočtov na určenie existencie Boha je nevhodný prístup.

2.7 Problém zázrakov

Zázrakmi (lat. *miraculum*¹⁰⁴) sa novoateisti zaoberajú, pretože sú uvádzané ako dôkaz existencie Boha a pretože sú v Biblii, čo by malo dokazovať jej nespoľahlivosť. Každý, kto číta Bibliu, skôr, či neskôr narazí na nadprirodzené pôsobenie Boha, alebo iných transcendentných entít, v prirodzenom svete, čo by sme mohli nazvať ako zázrak. Existuje tu napätie na základnej úrovni medzi transcendentným svetom a medzi prirodzeným newtonovským¹⁰⁵, resp. už hawkingovským svetom. Už na inej úrovni máme otázky, ktoré sa týkajú spôsobu a dôvodov prečo a ako by Boh konal a či vôbec koná zázraky.

Viera v zázraky je vo väčšine náboženstiev prítomné¹⁰⁶, ale existujú aj niektoré náboženstvá, ktoré ich odmietajú. Odmietanie zázrakov, ako nadprirodzeného pôsobenia božstva bolo v histórii ľudského myslenia už veľmi skoro. Predstavitelia náboženstiev ako Konfúcius, Budha a Mohamed odmietli zázraky, čo je v kontraste s tým, aký postoj k nim mal

---

¹⁰²McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 34 – 35

¹⁰³CRAIG, William Lane. *Reasonable Faith.*, s. 55

¹⁰⁴ŠPAŇÁR, Július a Jozef HRABOVSKÝ. *Latinsko-Slovenský/Slovensko-Latinský slovník.*, s. 372

¹⁰⁵Tento termín „newtonovský svet“ uvádzam preto, lebo ako prvý bol práve Isaac Newton, ktorý definoval fungovanie fyziky jasnejšie ako mnohý pred ním a definoval ho ako niečo, čo by sme mohli pripodobniť stroju, ktorý funguje bez vstupu externých zásahov.

¹⁰⁶VAN DER LOOS, Hendrik. *The Miracles of Jesus.* Leiden : Brill, 1965., s. 1

Ježiš Kristus. Nielenže sa k nim staval pozitívne, ale ich aj konal.¹⁰⁷ Racionalistický materializmus nanovo zdôraznil myšlienky odmietajúce existenciu nadprirodzených udalostí. Pod jej pôsobením začali tvoriť aj Baruch Spinoza, David Hume a iní, ktorí predstavujú klasický skeptický pohľad na existenciu zázrakov. Pozerajú na svet ako na „newtonovský stroj“. Stroj, ktorý má presne nastavený systém ozubených koliesok - zákonov, ktoré nie je možné porušiť. Podobne to vidia aj novoateisti.

Richard Dawkins tvrdí, že teisti vidia zázraky ako nástroj cez, ktorý sa boh, alebo bohovia prejavujú v našom svete. Vidí ich ako príťaž, keď ľudia čakajú na zázrak a odhadzujú svoje lieky.¹⁰⁸

Christopher Hitchens vo svojej knihe „*God is not Great*“ venuje zázrakom celú kapitolu nazvanú „*Lacná nádhera zázrakov a sklonok pekla*“¹⁰⁹. Dáva dôraz na to ako dôležité boli zázraky pre ľudskú spoločnosť a aj kresťanstvo považuje za náboženstvo zázrakov. Spomína otázný pôvod novozákonných dokumentov, ale presnejšie sa k nim nevyjadruje¹¹⁰. Pokračuje tým, že keď kresťan povie, že „Ježiš zomrel za moje hriechy“, tak je to nelogický výrok, lebo veď Ježiš vstal z mŕtvych. Taktiež krátko spomína, že na odôvodnenie Ježišovho vzkriesenia nie sú dôkazy. Ďalej rozoberá pohľad na svetové katastrofy, nie ako na Božiu intervenciu, ale ako neprirodzené procesy. Predstavuje postoj rôznych kultúr a náboženstiev k prírodným katastrofám ako k zázrakom, teda ako k Božiemu trestu. Okrem iného píše v kapitole „*Poznámka o zdraví*“¹¹¹ o zázrakoch ako o dôležitom aspekte Novej Zmluvy. Zázraky považuje za nezmysel¹¹² a o novozákonné uzdravenia dáva do kontextu s pozitívnym ovplyvnením morálky u ľudí, čo pomohlo ich uzdraveniu.¹¹³

Daniel Dennett vo svojej knihe „*Breaking the Spell*“ ako jedinú možnosť overenia skutočnosti zázraku vidí vo vedeckom overení. Keby bol zázrak podrobený vedeckému skúmaniu a nevedelo by ho vysvetliť, tak by to bol zázrak¹¹⁴. Okrem toho sa musí dokázať, že iné možnosti prirodzeného vysvetlenia neexistujú¹¹⁵.

¹⁰⁷VAN DER LOOS, Hendrik. *The Miracles of Jesus.*, s. 7

¹⁰⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 18

¹⁰⁹„*The Tawdriness of the Miraculous*“

¹¹⁰Na strane 142. píše o prof. Barton Ehrmana, ktorý je liberálny kresťan, religionista a textový kritik Nového Zákona na University of North Carolina, Chapel Hill. Tvrdí, že evanjeliá a najskoršie, teda pavlovské listy, vychádzajú z pred ortodoxnej éry prvého kresťanstva, ktoré ale boli neskoršie upravené, tak aby sedeli s pohľadom prvej cirkvi. Ježiša Nazaretského vidí ako pôvodne apokalyptika, ktorého príbeh bol upravený. William Lane Craig, James White ho kritizujú za jeho prístup k metódam a nedostatočnú argumentáciu.

¹¹¹„A Note on Health“

¹¹²HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s.165

¹¹³HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s.47

¹¹⁴DENNETT, Daniel C.. *Breaking the spell: religion as a natural phenomenon.* New York: Viking, c2006. 448 p. ISBN 06-700-3472-X., s. 26

¹¹⁵DENNETT, Daniel. *Breaking the Spell*, s. 157

Craig sa k týmto otázkam obšírne vyjadruje vo svojej knihe „*Reasonable Faith*“ a „*God Is Great, God Is Good: Why Believing in God Is Reasonable and Responsible*“, v ktorých často reaguje na novoateistov.

Spomína Barucha Spinozu, ktorý tvrdí vo svojom spise „*Tractatus theologico-politicus*“, že spochybnenie prirodzeného diania vo svete by napadlo Božiu existenciu. Jeho názory by rozdelil do niekoľkých premís:

1. Nič sa nemôže stať proti nemenným zákonom prírody
2. Božia vôľa je charakterizovaná nemennosťou a nie je rozdiel medzi Božím poznaním a Božou vôľou
3. Nie je rozdiel medzi tým, čo Boh pozná a čo má vo svojej vôli resp. Jeho poznaním a Jeho chcením, teda on chce to, čo existuje.
4. Boh nepotrebuje meniť beh dejín, lebo len to, čo chce existuje - je onnipotentný.
5. Ak by porušil prirodzený beh sveta, tak by spochybnil svoju onnipotenciu (nevedel by stvoriť svet od začiatku tak, ako chcel), alebo omniscenciu (nevedel, že tvorí niečo, čo nevie ovplyvniť).

Porušenie ktorejkoľvek premisy znamená, že Boh nie je bohom podľa kresťanskej paradigmy. Boh by teda nevstúpil do dejín, lebo by spochybnil svoju omniscenciu, alebo onnipotenciu. „Ak, teda, čokoľvek by sa stalo v prírode, čo by bolo vo veľkom rozpore s jej prirodzenými zákonmi, bolo by to rovnako nevyhnutne v rozpore s Božím riadením a Jeho inteligenciou...“¹¹⁶. Bohu sa nemôže stať, že by sa mu niečo vymklo z pod kontroly, že by nevedel, či nemal moc niečo zmeniť. Božia stvoriteľská moc plynie z Božej dokonalosti, takže nič, čo tvorí nemôže byť nedokonalé, nie podľa Jeho vôle. Ak niečo stvoril, tak to tvorí dokonale a nepotrebuje do toho vstupovať. Nemôže existovať nič mimo Jeho chcenia. Dokonca tvrdí, že by takéto myšlienky mohli priviesť k ateizmu a pripadá mu to absurdné¹¹⁷.

Druhý klasický argument proti zázrakom je to, že za Boží zázrak môže byť považované aj to, čo vykonala transcendentná bytosť nižšieho stupňa, anjel, alebo démon.

Jaune Le Clerc¹¹⁸ odpovedá na Spinózove argumenty nie príliš presvedčivo. Tvrdí, že empirická skúsenosť s Ježišom, ako divotvorcom je jednoducho presvedčivejšia, ako *a priori* argumenty z filozofie. Na Spinozov argument, že zázrakom sa môže zdať aj prirodzený, no neobvyklý jav odpovedá, že sotva sa dá považovať Ježišovo vzkriesenie, nanebovstúpenie, či uzdravenie slepého, chromého za niečo prirodzené. Teda vidíme tu rozpor na, ktorý Clerc

¹¹⁶DE SPINOZA, Benedict. *Tractatus theologico-politicus*. London: Trubner & Co., 1862., s. 123

¹¹⁷DE SPINOZA, Benedict. *Tractatus theologico-politicus*, s. 123

¹¹⁸v diele „*Five Letters Concerning the Inspiration of the Holy Scriptures*“

poukazuje. Samuel Clark vyslovuje názor, že hmota môže existovať len v v pokoji, alebo v pohybe. Tento pohyb bol v konečnom dôsledku uskutočnený Bohom (pravdepodobne myslí na ideu prvého hýbateľa). Čokoľvek, čo je činené, muselo byť uvedené do činnosti Bohom, alebo inou inteligentnou bytosťou (*prima casua*). Prírodné sily teda sú len efektom Božieho pôsobenia a niečo ako prirodzený beh sveta je len fikciou. Preto nie je nelogické, alebo protichodné, že Boh vstupuje do týchto takzvaných prirodzených procesov, pretože tieto procesy sú Jeho pôsobením. Zázrak je pre Calrka, teda nezvyčajný Boží vstup do behu sveta, ktorý je schopný učiniť, lebo je onnipotentný. Zázrak je vykonávaný agentom, ktorý má podporiť autoritu nejakej dogmy, alebo poukázať na autoritu vykonávateľa, agenta zázraku. Ako rozlišovacie merítko, či zázrak pochádza od Boha, alebo od iných entít, Clark považuje dogmatický kontext. Ak zázrak podporuje kresťanský dogmatický kontext, tak je od Boha. Boh nikdy nehovorí proti sebe, neprotirečí si, teda pravda musí byť v kontexte Božieho zjavenia o Sebe. Jacob Vernet na rozdiel od Clarka pripúšťa princíp prirodzeného behu (smerovania) sveta a zázrak vidí ako šokujúcu udalosť, ktorá je mimo prirodzených zákonov sveta. Ako argument proti Spinozovmu názoru na zázrak, ako prirodzený no ešte neobjavený dej, odpovedá, že pri jednom zázraku by to mohlo byť, ale pri mnohých zázrakoch asi len ťažko. Ďalší mysliteľ Claude Francois Houtteville definuje zázrak, ako šokujúci čin nadradený všetkým prirodzeným zákonom. Spinozovi odpovedá, že Boh má neobmedzenú vôľu a preto môže vstupovať do prirodzeného deja.

Ak to zhrniem, tak sú tu dva protiargumenty k Spinozovej predstave o nemennom Bohu:

1. Boh je onnipotentný, má slobodnú a neobmedzenú vôľu, preto môže vstúpiť do behu dejín.
2. Prirodzený beh sveta je Jeho kontinuálnym konaním, efektom Jeho pôsobenia, takže sa vylučuje prestava prirodzeného behu sveta a tým, že vstúpi do Svojho konania nespochybňuje Svoj charakter¹¹⁹

Cicero vo svojom spise „*De Divianitone II*“ (článok 28) tvrdí, že čokoľvek, čo sa stalo muselo mať svoju príčinu, lebo nič, čo sa stane sa nemôže stať bez príčiny. To, čo sa už mohlo stať, sa už stalo a nemôže to byť interpretované ako zázrak. Cicero teda definuje realitu ako všetko, čo sa mohlo stať. Takýto pohľad má aj Craig, ktorý definuje realitu, ako veľkú konjunkciu možných udalostí a negáciou vzťahovou medzi nimi:

---

¹¹⁹CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics*. 3rd ed. Wheaton, Ill.: Crossway Books, c2008, s. 249 – 250

$W^1: p \ \& \ q \ \& \ r \ \& \ s...$

$W^2: p \ \& \ \neg q \ \& \ r \ \& \ \neg s...$

$W^3: \neg p \ \& \ \neg q \ \& \ r \ \& \ s...$

$W^4: p \ \& \ q \ \& \ \neg r \ \& \ s...$

atd'...¹²⁰

Skutočným svetom môže byť iba niektoré W^n , ale do reality patria všetky možnosti, ktoré sa mohli stať. Z takéhoto pohľadu samozrejme zázraky nemôžu existovať, lebo by boli mimo reality. A kresťanská dogmatika tvrdí, že zázraky spadajú do reality, ale mimo prírodné zázraky. Realita a prírodné zákony z pohľadu supernaturalistov (veriacich v nadprirodzený svet) sa neprekrývajú, ale realita zahŕňa do seba aj javy mimo prirodzeného diania. Ak Boh existuje, tak je zahrnutý do konjunkcie W vyjadrujúcej realitu. Toto je dôležité podotknúť pretože Božie konanie nie je mimo reality, ale patrí do reality, kde existuje Boh. Božie konanie cez zázraky sú vrámci reality, ale mimo prirodzených zákonov. Aurélius Augustín vo svojom diele „*De civitate Dei*“ (XXI.8.2) popisuje zázrak tiež ako udalosť, ktorá sa deje protichodne prírode. Tomáš Akvínsky v „*Summa Contra Gentiles*“ (III:101) ide ďalej ako Augustín a píše o zázraku, ako udalosti presahujúcej prirodzený svet. Ďalšou postavou, ktorá spochybňovala existenciu zázrakov, bol anglický skeptik David Hume. Vo svojom diele „*An enquiry concerning human understanding*“ v časti „*Of mircales*“ píše: „Múdry muž preto zakladá svoju vieru na dôkazoch“¹²¹ a zdôrazňuje dôležitosť dôkazov a experimentov. V rovnakom odstavci (87) pokračuje s argumentovaním, že kedy sme mali nejaký dôkaz, tak väčší počet dôkazov by prevýšil váhu pravdepodobnosti smerom od udalosti s menším počtom dôkazov. Craig to aplikuje na zázraky: ak by sme mali dôkaz o tom, že sa nejaký zázrak skutočne stal, tak by to stále nebolo dostatočné. A to kvôli tomu, že proti tomu stoja tisíce iných dôkazov o tom, že sa tento svet riadi výhradne podľa prirodzených zázrakov. Inak povedané, ak A je väčšie ako 0.5, tak B je menej pravdepodobnejšie: $Pr(A | B)$ ¹²². Na jednej strane váh teda stojí konkrétny zázrak a na druhej strane stojí skúsenosť všetkých ľudí v celej histórii ľudstva, že prírodné zákony sú nemenné. Takto je pravdepodobnosť zázraku skoro nulová. Spomína ešte niekoľko argumentov:

1. Žiadny zázrak nebol podložený dostatočným počtom vzdelaných, úprimných a vážených mužov, ktorých by klamstvo stálo ich pozíciu
2. Ľudia veria, aj tým najabsurdnejším príbehom

¹²⁰CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 183

¹²¹CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 50

¹²²CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 53

3. Zázraky sa objavujú len u barbarských ľudí
4. Zázraky sa objavujú v rôznych náboženstvách, ktoré sa navzájom vylučujú

Craig zhŕňa Humove argumenty takto: „Bol by to zázrak, keby človek bol taký hlúpy, že by uveril kresťanstvu!“¹²³.

Craig spomína ďalších teológov, ktorí reagujú na argumenty proti zázrakom. Na Humove námietky proti zázrakom odpovedá Thomas Sherlock tým, že keby sme mali všetko skúmať podľa našich prvotných konceptov, tak by človek žijúci v trópoch nikdy neuveril, že existuje ľad. Ak súdime realitu len podľa našich senzibilných skúseností a *a priori* odsúdime všetko, čo sa našej skúsenosti vymyká, tak sa nikdy nedostaneme k skutočnej múdrosti. Tu, ale musím podotknúť, že práve prírodným vedám ide o to, aby sme sa nepoddávali našim pocitom a senzibilným vnemom, ale založili svoj úsudok na solídnom základe, na základe rozumu. Vynikajúco to opisuje Platónovo známe podobenstvo o jaskyni. Na druhej strane, ak by sama veda postupovala podľa *a priori* prístupu, tak by sme stále ostali zaseknutí v počiatkoch vedy. Ako ťažko sa aj v modernej vede rodili všeobecné prijímané teórie. Teórie o tom, že svet je zložený z atómov, či to že vesmír nie je večný, alebo že sa rozpína, mali ťažkú cestu do vedeckého sveta. Sherlockov argument je teda správny, ak by sme to aplikovali na vedu, ktorá je uzavretá vo svojom rozmyšľaní a nie je ochotná prijímať skutočnosti mimo jej dosahu.

Craig uvádza aj pohľady teológa Gottfrieda Lessa podľa ktorého, aby sme dokázali, že sa nejaký zázrak skutočne stal potrebujeme najprv určiť, či to bola naozaj historická udalosť. Tvrdil, že evanjeliá splňujú aj tie najprísnejšie Humove nároky. Boli síce pozorované nevzdelanými rybármi, ale stačí vám päť zmyslov, aby ste Ježišove zázraky vedeli rozoznať. Tieto zázraky boli sledované stovkami ľudí, Ježišovými priateľmi aj nepriateľmi. Apoštolovia boli úprimní ľudia, ktorým by vôbec neprospeľo, keby klamali. Zázraky sa odohrali v najcivilizovanejšej časti sveta, tej doby, v Rímskom impériu v hlavnom meste židov v Jeruzaleme¹²⁴. Významný anglický filozof William Paley, ktorého ešte uvádza Craig, má vplyv až do dnešných čias, vďaka jeho dielu „*Pohľad na dôkazy podporujúce kresťanstvo*“ (1794), v ktorom sa taktiež vyjadruje k zázrakom. Tvrdí, že ak Boh existuje, tak by vstúpil do prirodzeného deja sveta, pretože ako inak by sa mohol demonštrovať? Ved', ak by sa aj pokúsil konať v rámci prirodzených dejov, tak by to ľudia vnímali ako niečo prirodzené a nie ako niečo čoho by si mali všímať. Ježiš by sa zdal na prvý pohľad ako „obyčajný muž, židovský vidiečan, syn tesára, žijúci s otcom a matkou vo vzdialenej provincii Palestína“...,

¹²³CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 251

¹²⁴CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 255

„...nečítal iné knihy ako Mojžišove a prorokov, nenavštívil žiadne žiarivé mestá, nebol na lekciiach u Sokrata, alebo Platóna“¹²⁵. Ale keďže Ježiš vykonáva zázraky, tak potvrdzoval svoju výnimočnosť. Takto prichádzame k tomu, že koncept zázraku nie je neprijateľný v kontexte kresťanstva, ale práve naopak je žiadúcim elementom kresťanského učenia. Ďalší argument, ktorý uvádza je, že akákoľvek nepravdepodobná udalosť nemôže prekonať silu historického dôkazu¹²⁶. Tu sa práve môže aplikovať nesprávny *a priori* prístup vedy. Paley tvrdí, že ak dovedieme Humove myšlienky do dôsledkov, tak čokoľvek, čo je mimo bežného diania, nie je pravdivé resp. nič v prirodzenom svete sa nemôže vymykať bežnému diani. Ak pripustíme, že existuje inteligentná bytosť, ktorá je onnipotentná, tak môžeme predpokladať, že do reality bude zasahovať a tým porušovať prirodzený beh sveta. Uvádza tiež argument, či by dvanásť úprimných mužov klamalo pod hrozbou smrti.¹²⁷ Môžeme teda definovať zázrak ako výnimočnú udalosť, ktorá je „protichodná prirodzeným zákonom“¹²⁸, je spôsobená Bohom, aby demonštroval Seba resp. podporil dogmatický kontext o Sebe.

Liberálna teológia vkladajú Ježiša do historického kontext, *Sitz im leben*, a tvrdia, že aj pred Ježišom Nazaretským tu boli iní židovskí divotvorcovia, ktorí chodili a uzdravovali. Ježiš ako divotvorca nebol ničím novým. Šimon Mág, Apollonius z Tyani, Alexander Abonouteichos, rímski cisári, ale aj mnohí iní, Jeho súčasníci aj predchodcovia prejavovali zázračnú moc¹²⁹. Dá sa povedať, že Ježiš prišiel do sveta plného zázrakov, ale zabúdajú na to, že Ježiš nebol divotvorca z povolania. Nechodil a nepredvádzal svoje umenie pre prospech, alebo pre zisk. Práve naopak z pohľadu sveta to bolo pre neho skôr strata ako zisk. Jeho zázraky mu pôsobili mnoho problémov s úradmi, ktoré Ho nakoniec poslali na kríž. Ježiš odmietal dávať znamenie z neba, ako ho prosili, ale Jeho zázračné pôsobenie bolo vždy v kontexte toho, čo chcel povedať. V kontexte Jeho spasiteľského plánu a zvesti, ktorú priniesol. Zázraky teda nie sú len vonkajším potvrdením Jeho moci, ale nesú dôležitú kérygmu¹³⁰. Zázrak je teda chápaný ako to, že Hospodin chce „...dramaticky promluvit k tým co mají uši k slišení“¹³¹ Funkciami zázrakov môžu byť, podľa Van Der Loosa: dôkazom Ježišovej identity, ukážka milosti, prejav zobudenej viery a nakoniec zázraky ako znamenia¹³².

¹²⁵CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 255

¹²⁶CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 255

¹²⁷CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics.*, s. 257

¹²⁸Internet encyclopedia of philosophy: A peer-reviewed academic resource. [online]. [cit. 2012-19-01].

Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/miracles/>

¹²⁹VAN DER LOOS, Hendrik. *The Miracles of Jesus.*, s. 6

¹³⁰DOUGLAS, James, et al. *Nový biblický slovník*. 1. Praha: Návrat domu, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1., s. 1131

¹³¹DOUGLAS, James, et al. *Nový biblický slovník.*, s. 1131

¹³²VAN DER LOOS, Henrik. *The Miracles of Jesus.*, s. 240

Taktiež poukazuje na svoj mesiášsky, prorocký a kňazský aspekt a nakoniec vníma zázraky ako aspekt Božieho kráľovstva.

Druhé stanovisko je stanovisko konzervatívnych supernaturalistov. Zázraky pre Ježiša sú znamením Jeho božskej autority a cez tieto zázraky je snaha odovzdať kerygmatický obsah o spásanosných činoch, atď. Takto to chápu supernaturalisti, či konzervatívni teológovia. Táto idea konajúceho Boha, ktorý bol inkarnovaný v Ježišovi Nazaretskom, pokračuje ďalej. Smrťou a nanebovstúpením Ježiša, Božie konanie na svete nekončí. Zostúpenie Ducha Svätého na Zem je závdavkom pokračovania Božej výkonnej moci na zemi. Agentmi tejto moci sú Ježišovi učeníci a tí, ktorý boli činení učeníkmi. Ježiš ako agent Božej moci sa multiplikuje v kresťanoch, ktorí sa stávajú, cez Božiu milosť, nositeľmi Božej moci. Božej moci, ktorá sa prejavuje aj udalosťami, ktoré presahujú rámec fyzikálneho sveta. Ježišovo pôsobenie ukazuje na Jeho božskú inkarnáciu, ale tieto zázraky majú aj iné funkcie, ktoré popisujem nižšie.

Ak to zhodnotíme, tak na zázraky sa novoateisti pozerajú naturalisticky (jediná existencia reality je v prirodzených dejoch) a priama reakcia dnešných teológov na túto kritiku je charakteristická teistickým supernaturalizmom. Naturalisti, medzi ktorých patria aj novoateisti, ale aj niektoré teologické školy, z biblického textu vylučuje akýkoľvek zázrak a buď bol Ježiš Nazaretský dobrým majstrom trikov, alebo ide len o bájkku. Ježiš síce nebol divotvorca, ani Boh, ale nejakým spôsobom šikovne vedel manipulovať s ľuďmi, resp. s ľudskými zmyslami, aby sa zdalo, že chce odovzdať nejakú zvesť o Sebe. Samozrejme len v tom prípade, ak je text Novej Zmluvy pravý. Niektorí pripúšťajú možnosť, že sa udalosti odohrali tak, že sa zdalo, že to bol zázrak. Napríklad vnímajú posadnutie démonom, ako duševnú poruchu, ktorú Ježiš dokázal cez prirodzenú psychológiu uzdraviť, novoateisti sa na to, ale takto nepozerajú. Jedinú kritiku na ktorú teológovia priamo nepísali, je o nebezpečenstvách vyplývajúcich zo zahadzovania liekov ako to podotýkajú novoateisti. Písali však o nebezpečenstvách náboženského fundamentalizmu.

3 Kritika náboženstva ako fenoménu vo svete

Hlavný rys novoateizmu je silná protináboženská rétorika, ktoré ho charakterizuje ako „koreň všetkého zla“. Kritika sa netýka len iracionálnej viery v nadprirodzeno, ale aj deštruktívnych prejavov náboženstva ako: násilie, túžba po peniazoch, elitárstvo, homofóbia a pod. Náboženstvo vnímajú ako úplne skazené a absolútne ho nechcú tolerovať v spoločnosti, pretože náboženstvo má vždy negatívny vplyv. Považujú náboženstvo za zlý výsledok evolúcie ľudskej spoločnosti. Nech je v akejkol'vek forme, považujú ho za primitívny jav, ktorý musí byť, pre dobro spoločnosti vymetený. Novoateisti nechcú nechať priestor pre náboženstvo, pretože sa v priebehu dejín dokázalo ako krvavé, ako dôvod na vojny a separáciu skupín v spoločnosti. Náboženstvo vidia ako veľkú hrozbu pre celú civilizáciu, Sam Harris to opisuje takto: „Každý komu záleží na osude civilizácie, by spravil dobre keby si uvedomil, že kombinácia moci a hlúposti je hrozná...“¹³³ Náboženstvo vedie ľudí k poverčivosti, k iracionalite, ktorá pôsobí utrpenie, ktorá je motívom všetkého zla. Dawkins napríklad píše: „Príhodne menovaný Oral Roberts raz povedal, svojmu televíznemu obecenstvu, že ak mu nedajú osem miliónov dolárov, tak ho Boh zabije.“¹³⁴

Alister McGrath sa pozerá na Dawkinsove pohľady ako na tendenčné, plné predsudkov, ktoré nie sú založené na realite: „Nie je to kresťanská definícia viery, ale je to definícia, ktorú si Dawkins vymyslel pre vlastné potreby.“¹³⁵ Presne opisuje pohľad teológov Paul Copan: „...novoateistické argumenty proti Bohu sú prekvapivo slabé. Sú podobné skôr argumentom zjednodušujúcich dedinských ateistov a nie argumentom uznávaných akademikov. Novoateisti sú často hlboko neznalí toho, čo kritizujú a zvyčajne dosiahnu len výsmech a piskot od filozoficky a teologicky zmýšľajúcich ľudí. Pravda je taká, že účinne využívajú kombináciu emócií, slovnú rétorikou, ale nie sú známi tým, že by boli schopní logicky rozvíjať myšlienky od začiatku do konca. Ich argumenty proti Bohu nie sú intelektuálne rigorózne, ale chcú budiť tento dojem. Áno, vyvolávajú niekoľko dôležitých otázok týkajúcich sa, napríklad, problému zla, ale opäť, ich argumenty sú len kolážou rétorických ozubení, ktoré netvorí súvislý argument. Zistil som, že títo ľudia majú odborné znalosti v určitých oblastiach (ako biológia a evolučná teória v prípade Dawkinsa a Dennetta), ukazuje sa, že ich argumenty proti existencii Boha, alebo učeni kresťanstva sú sklamaním. Aj rýchly pohľad na dokumentáciu použitú Dawkinsom odhaľuje, že trávil oveľa viac času na

---

¹³³HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 3

¹³⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 32

¹³⁵McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 17

Google ako na Oxford University v knižnici Bodleian¹³⁶ Copan ďalej píše o dogmatickom postoji novoateizmu: „Pre novoateistov náboženstvo otrávi všetko a ateizmus nič.“¹³⁷, čo rozvádza ďalej aj McGarth.

3.1 Náboženstvo a morálka

Každý novoateistický autor venuje veľkú časť svojho diela práve popisovaniu zbytočnosti a škodlivosti náboženstva pre spoločnosť. Jeden z aspektov, prečo novoateisti najviac kritizujú náboženstvo, je pre násilie a morálna skazenosť, ktoré sa podľa nich vždy objavuje v spojitosti s náboženstvom.

3.1.1 Novoateistický pohľad na morálne skazené náboženstvo

Novoateisti si predstavujú svet bez náboženstva: „Predstavte si, spolu s Johnom Lenonom, svet bez náboženstva. Predstavte si, že nie sú žiadni samovražední atentátnici, žiadne 11.9., 7.7., žiadne krížové výpravy, žiadny hon na bosorky, žiadne spiknutie strelného prachu¹³⁸, žiadne indiánske obeť, žiadne palestínsko-izraelské boje, žiadne srbsko-chorvátsko-muslimské masakre, žiadne perzekúcie židov ako „zabijakov Krista“ žiadne problémy so severným Írskom, žiadne zabíjanie zo cti, žiadny dobre-odetí televangelisti s natupírovanými vlasmi žiadajúci vaše peniaze.“¹³⁹ Hitchens násilie spojené s náboženstvom popisuje takto: „V Belfaste som videl celé ulice vypálené bojom kresťanských siekt a mal som rozhovory s ľuďmi, ktorých príbuzní a priatelia boli unesení a zabití, alebo utýraní oddielmi nepriateľských náboženstiev. Často len kvôli členstvu v inej konfesii.“¹⁴⁰ Po vymenovaní Hitchens prichádza k záveru: „Znova, náboženstvo všetko otráвило.“¹⁴¹ Dawkins, podobne ako ostatní novoateisti, vidí kresťanského Boha takto: „Boh Starej Zmluvy je jednoznačne najnemilšou postavou vo všetkej fikcii: žiarlivý a pyšný na to; malicherný, nespravodlivý, neodpúšťajúci a šialený do kontrolovania; pomstychtivý, bažiaci po krvi a etnických čistkách; chorobne nenávidiaci ženy, homofóbny, rasistický, vraždiaci malé deti, genocidálny, vraždiaci vlastných potomkov, zhubný, megalomanský, masochistický, vrtošivý, zlomyseľný násilník.“¹⁴²

Dawkins podobne ako Harris, považuje za základ náboženského učenia sväté písma

¹³⁶COPAN, Paul. *Is God a Moral Monster?: Making Sense of the Old Testament God*, s. 17

¹³⁷COPAN, Paul. *Is God a Moral Monster?: Making Sense of the Old Testament God*, s. 19

¹³⁸„Gunpowder Plot“, pokus o asasináciu Jakuba I. - anglického kráľa, katolíckymi šľachticmi v roku 1605

¹³⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 2

¹⁴⁰HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 18

¹⁴¹HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 27

¹⁴²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 31

jednotlivých náboženstiev. Tieto knihy, ale majú len veľmi malú historickú hodnovernosť. Bibliu považuje za zlú, ale nie v úplne celom jej texte. Jej text je plný nezmyselností, čo je dôkazom zliepania textu. Takéto sväté texty môžu slúžiť, buď ako jednoznačné prikázania (ako dekalóg), alebo ako príklady pre život¹⁴³. Dawkins je šokovaný z toho, že kresťania používajú Bibliu ako mieru morálnych štandardov. Predpokladá, že bežný kresťan ani nevie, čo v nej je. Píše: „Z čoho mi padá sánka je, že ľudia dnes by mali zakladať svoje životy na tak otrasnom vzore ako Yahweh – a ešte horšie, že by mali toto zlé monštrum nadradene vnucovať nám všetkým.“¹⁴⁴ Taktiež tvrdí, že naše myslenie nie je ovplyvnené nejakým náboženstvom, čo sa týka etiky, ale má akýsi všeobecný evolučný základ.

Harris implikuje, že miera kriminality a miera nábožnosti majú priamy vzťah a uvádza niekoľko príkladov. V rozvinutých krajinách s najnižšou kriminalitou, najlepším zdravotníctvom, gramotnosťou a pod., ako sú Nórsko, Island, Austrália, Kanada, Švédsko, atď. sú zároveň najmenej náboženskými spoločnosťami (podľa prieskumu európskej komisie je však situácia úplne iná, percento veriacich v nejakú formu nadprirodzena, či Boha je veľmi vysoká v rozvinutých krajinách, s čím koreluje aj percento členstva v cirkvi: Švédsko - 76%, Dánsko - 80%, UK – 78%,...¹⁴⁵). Naopak vo Francúzku je podľa Harrisa 70% väzňov moslimov a medzi mestá s najvyššou kriminalitou v USA patria tie v náboženských štátoch (napr. Texas). Najviac na charitu dávajú nenáboženské štáty. Sam Harris v tomto vidí priamy vzťah.¹⁴⁶ Podobne to implikuje aj Dawkins, ale dodáva, že by to bolo príliš zjednodušujúce¹⁴⁷. Takéto implikácie nás môžu doviesť k tomu, že afro-američania sú rasa, ktorej by sa mala Americká spoločnosť zbaviť, pretože v USA v rokoch 2000 – 2009 bol počet väzňov afro-americkéj etnicity vždy vyšší ako počet ostatných etnícít (takmer vždy viac ako 50%)¹⁴⁸. Harris tu úplne zlyhal vo videní širších sociálnych súvislostiach. Novoateizmus nechce kritizovať a odstrániť len fundamentálne prejavy kresťanstva, ale odmieta akúkoľvek formu náboženstva aj umiernené náboženstvo. Pretože aj umiernené náboženstvo poskytuje klímu viery, kde kvitne extrémizmus¹⁴⁹. Žiadajú radikálnu zmenu od náboženskej spoločnosti k spoločnosti, kde vládne sekulárny humanizmus.

¹⁴³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 237

¹⁴⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 248

¹⁴⁵EUROPEAN COMMISSION. *Special Eurobarometer Social values, Science and Technology: January - February 2005* [online]. 2005 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf

¹⁴⁶HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 15-17

¹⁴⁷DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 229

¹⁴⁸Prison Inmates at Midyear 2009– Statistical Tables: U.S. Department of Justice. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/pim09st.pdf>

¹⁴⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 303

Sam Harris cituje časť z reči Adolfa Hitlera z 12.4.1922, kde rečnil o tom, že Boha považuje za svojho spasiteľa a Pána, že bojuje za Jeho pravdu. Uvádza to ako dôkaz toho, že nebol tak ateistický ako sa tvrdí. Pravda je však taká, ako sa v mnohých prípadoch v histórii potvrdilo a platí to aj dnes, že náboženské, rasové a iné témy sa často zneužívajú pre populistické účely. Krutých diktátov nepovažuje za inteligentných a ich vládu pripisuje životu iných život-ničiacich mýtov¹⁵⁰. Pretože v spoločnosti, kde je normálne, že ľudia podkladali svoje názory dôkazmi¹⁵¹, také niečo nemôže vzniknúť.

Harris uvádza ako najväčších etikov kresťanstva Augustína Aurélia, Tomáša Akvínskeho, Martina Lutera, Jána Kalvína, pričom sú to muži, ktorí povoľovali, či dokonca odporúčali zabíjanie heretikov, židov a čarodejníč¹⁵². Za základ objektívnej morálnej autority nepovažuje Bibliu, ale zdar (dobro) človeka. Priznáva, že veda nepozná konečné pochopenie morálky, ale uvádza akúsi intuitívnu morálku za určujúcu, napr., že zabíjanie a znásilňovanie detí je zlé¹⁵³. Problém nastáva vtedy, ak môj zdar so zdarom druhého je v protirečení. Čo ak by pre jednotlivca bola vražda výhodná.

Dawkins považuje náboženstvo za ďalší spôsob „nálepkovania“ ľudí. Prispieva k rozdeľovaniu spoločnosti na skupiny. Uvádza ako príklad boje v Írsku medzi protestantmi a katolíkmi, aj keď priznáva, že to je aj politický problém. Kritizuje však to, že sa prehliada fakt, že náboženstvo napomáha deleniu a nepriateľstvu medzi skupinami. Nemyslí si, že by bez náboženstva prestalo násilie, ale vníma náboženstvo ako katalyzátor problémov a to najmä vďaka: „nálepkovaniu“ detí, segregačnému školstvu a tabu „vyženia“ sa do iného náboženstva¹⁵⁴. Rodičia, ktorí do svojich detí vstúpajú vieru vlastne zneužívajú deti, naopak, tí ktorí učia svoje deti skeptickému ateizmu robia pre svoje deti to najlepšie. Dôvodom je to, že ako kresťanstvo, tak aj Islam učia deti viere ktorá je nesporná¹⁵⁵. Takéto učenie potom, ktoré je považované za cnosť, vytvára z ľudí fanatických bojovníkov, zbrane, ktoré sú možné využiť v najbližšom jihade, alebo križiackej výprave¹⁵⁶.

Daniel Dennett píše o starozákonnom Bohu ako o super-manovi, ktorý sa vie postaviť na stranu jedného, alebo druhého v bitkách, je žiarlivý a hnevľivý a porovnáva ho s Otcom v novej zmluve, ktorý je síce láskavejší, ale stále je to otec a nie matka.¹⁵⁷

¹⁵⁰HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 14

¹⁵¹HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 15

¹⁵²HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 6

¹⁵³HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 9

¹⁵⁴DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 259 - 260

¹⁵⁵DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 306

¹⁵⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 308

¹⁵⁷DENNETT, Daniel. *Breaking the Spell.*, s. 206

Dawkins píše: „Z čoho mi padá sánka je, že ľudia dnes by mali zakladať svoje životy na tak otrasnom vzore ako Yahweh – a ešte horšie, že by mali toto zlé monštrum nadradene vnucovať nám všetkým.“¹⁵⁸ Dawkins sa často veľmi opovržlivo vyjadruje na účet starozákonného Boha, čo taktiež svedčí o tom, že v žiadnom prípade nepovažuje Bibliu za vhodný zdroj etického myslenia. Boha Nového Zákona, ktorého oddeľuje od toho v Starom Zákone, tiež odsudzuje, lebo mu pripadá absurdné, že si Boh vybral ako prostriedok spasenia umučenie Ježiša Krista. Za absurdné a sado-masochistické¹⁵⁹ považuje aj to, že niekto iný platí za hriechy než, kto ten hriech vykonal¹⁶⁰.

Hitchens považuje starozákonného Boha za nočnú moru, za nemilosrdnú postavu, ktorá nikdy neprejavila solidaritu a súcit. Kritizuje dekalóg ako nekompletný, ktorý nespomína nič o znásilnení, otroctve a genocíde. Starú zmluvu odsudzuje ako dokument, ktorý podporuje otroctvo, znižuje hodnotu ženy, alebo otroka len na nejakú vec, či zviera. Odsudzuje prikázanie oko za oko, zub za zub, Boha ktorý nemilosrdne vyhnal iné národy z ich domovov, etnické čistky vyvolané Bohom.¹⁶¹

3.1.2 Novoateisti a morálne skazený ateizmus

Viacerí novoateisti sa zaoberajú otázkou ateistických diktátorov, ktorí ako to píše Dawkins, sú „...podľa ktoréhokoľvek štandardu neskutočne zlí“¹⁶². Považujú mužov ako Stalin, Hitler a ďalších za jednoznačne zlých (na moje prekvapenie nespomínajú Mao Ce-Tunga, ktorého režim spôsobil smrť 49-78 milión mŕtvych). Ateizmus Josifa Vissarionoviča Stalina nepochybňujú, ale Dawkins a Harris spochybňujú ateizmus Adolfa Hitlera. Dawkins argumentuje, že fakt, že boli ateistami ešte nič neznamená. Je to podobné, ako keby sme obvinili fúzatých mužov, že sú diktátormi, ako boli Hitler, Stalin, alebo Saddam Hussein (toto je dobrý príklad dawkinsovej rétorickej zručnosti). Podstatné je to, či to robili kvôli svojmu ateistickému presvedčeniu resp., či ateizmus ľudí ovplyvňoval tak, aby konali zlo. Tvrdí, že o Stalinovi neexistuje dôkaz o tom, že by jeho brutalitu motivoval ateizmus. Taktiež tvrdí, že Hitler nikdy nevyvracal svoju katolícku vieru a dokonca spomína pasáž z „*Mein Kampf*“, kde Hitler písal o jeho vďaka nebesiam. Spomína Rudolfa Hessa, ktorý ho opisuje ako dobrého katolíka. Taktiež nezabúda podotknúť, že v Hitlerovej dobe bola rozšírená predstava o židoch ako o „zabijakoch Krista“. Spomína Martina Lutera ako antisemitu a Hitlera, ktorý o sebe

¹⁵⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 248

¹⁵⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 253

¹⁶⁰DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 251

¹⁶¹HITCHENS, Christopher. *God is Not Good.*, s. 97 - 101

¹⁶²DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 272

píše, že koná „vôľu Pána“. Dawkins, ale tvrdí, že Hitler mohol svoje kresťanstvo len hrať, pre politické výhody, ale určite nie je možné tvrdiť, že by jeho režim bol motivovaný ateizmom.

Ak to zhrnieme, tak môžeme povedať, že novoateisti nevidia žiadne spojenie medzi ateizmom a morálne odsúdenia hodnými činmi, lebo aj diktátorské režimy vnímajú ako formu náboženstva – slepé nasledovanie diktátorstva.¹⁶³

3.1.3 Pôvod morálneho cítenia a vhodná morálka podľa novoateistov

Nepotrebnosť náboženstva pre morálne cítenie je ďalší typický jav sprevádzajúci novoateizmus. Novoateisti sa usilujú ukázať spoločnosti, že idea Boha, alebo náboženstva je dnes nadbytočná, ba čo viac škodlivá. Rovnako sa o to snažia na poli morálky. Dawkins vníma prítomnosť Boha ako oko kamery, ktorá nás neustále pozoruje, alebo ju vníma ako bičík v hlave, ktorý vás šľahne, keď robíte zle. Teda idea toho, že konanie dobra pre odmenu a vyhýbanie sa zlu pre trest považuje za pokrytecké. Ak by idea Boha zrazu v spoločnosti nebola prítomná, tak by to podľa Dawkinsa neurobilo žiaden rozdiel. Ako jediný zdroj zmiernosti a dobra považujú humanizmus, ktorý prekonáva náboženské dogmy a objavili sa u niektorých osvietených náboženských vodcov¹⁶⁴. Teda za dobrom je vlastne humanizmus, resp. inteligencia. „Minulé a súčasné náboženské ukrutnosti sa objavili nie pre to, že sme zlí, ale pre to, lebo je to prirodzeným správaním človeka, ľudský druh je biologicky len z časti racionálny.“¹⁶⁵ Novoateisti vidia príčinu zla v iracionalite človeka, čím implikujú to, že inteligentný človek nemôže byť zlý, čo aj Sam Harris dokazuje. Riešenie vidia, teda v ateizme, ktorý je najracionálnejším prístupom k pochopeniu sveta.

Dawkins odmieta akékoľvek obvinenia z nihilizmu, alebo z negativizmu a popisuje štyri dobré dôvody prečo byť morálny resp. altruistický: Za prvé považuje altruizmus za vhodné presadenie svojich génov; za druhé kvôli princípu reciprocity - očakávanie podobnej pomoci; za tretie, je to darvinovský princíp získania si mena, alebo prestíže. Za štvrté, je to výhodný spôsob ako ako si získavať autentickú publicitu, za čo je možné získať prejav náklonnosti.¹⁶⁶

Dawkins za zdroj morálky považuje evolučný a dnes už nadbytočný proces sebazáchovy, alebo nepodarený vývoj. Dawkins za zdroj morálneho cítenia považuje evolučný vývoj. Toto cítenie sa vyvinulo, buď kvôli hore popísaným výhodám, alebo to bola evolučná chyba, ktorá sa z našich génov ešte nestratila. Dnes je morálne cítenie evolučnou

¹⁶³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 272 - 277

¹⁶⁴HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 27

¹⁶⁵HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 8

¹⁶⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 219 - 220

chybou, zlyhaním, vedľajším evolučným produktom, pretože v dnešnej modernej dobe už nemá pôvodnú funkciu (napr. reciprocita stráca zmysel)¹⁶⁷. Ak adoptujete dieťa, tak to neslúži ako vaša evolučná výhoda, ale naopak nevýhoda, je to evolučné zlyhanie. Keď vidíme dieťa, tak cítíme náklonnosť rovnako, ako keď reagujeme na sexuálne podnety. Cít pre morálku považuje za hlboko zakorenený pankultúrny jav z našej vývojovej minulosti. Jeho teóriu pankultúrnej morálky Dawkins dokazuje testami harvardského biológa Marca Hausera, kde v rôznych kultúrach na základné morálnej otázky odpovedali testovaný skoro rovnako¹⁶⁸. Testovaní neboli schopní povedať dôvod, prečo to tak vnímajú, jednoducho to tak cítili. Rozdieli medzi príslušníkmi náboženstva a ostatnými nebola zistená. Morálne cítenie je v nás evolučne importované. Preto nie je rozdiel v morálke ateistu ani veriaceho a nepotrebujeme Boha na to, aby sme boli morálni¹⁶⁹.

Dawkins sa zamýšľal nad tým, čo by teda malo byť zdrojom morálky. Príčinou tohto hľadania je to, že bez takýchto štandardov morálky by bola morálka subjektívna. Tento subjektivismus, neschopnosť určiť to, čo je dobré a čo zlé by napr. viedlo k tomu, že by akýkoľvek diktátor si mohol povedať, že z jeho subjektívneho hľadiska sú jeho činy morálne zadost'uchinené. Spomína kantovský kategorický imperatív, ako možnosť čerpania morálnych hodnôt z nenáboženského zdroja. Tento princíp chápe taktiež evolučne, lebo keby sme nemali určité hodnoty, tak by sme sami zhynuli. Ak by parazitovanie na iných bol morálne správny princíp, tak by sme nemali na kom parazitovať¹⁷⁰. Spomína ešte deontológiu, ako absolutistický koncept, ktorý sa nachádza vždy v náboženstve a utilitarizmus ako konzekventnú (dobrú) morálku.

Keďže náboženstvo zlyhalo a napr. Bibliu sme morálne dávno prekonali (napr. tým, že už neuznávame otroctvo), tak Dawkins predkladá nezvyčajný návrh na nových desať božích prikázaní a desať rozširuje o ďalšie.

„• Nerob druhým to, čo by si nechcel, aby robili tebe.

• Vo všetkých veciach, sa snaž nepôsobiť škodu.

• Správaj sa k ľuďom, k živým veciam, a svetu vôbec s láskou, poctivosťou, vernosťou a rešpektom.

• Neprehliadajte zlo, nezastávajú sa znemožňovania vykonania spravodlivosti, ale buďte vždy pripravení odpustiť previnenia, ktoré boli slobodne priznané a úprimne oľutované.

---

¹⁶⁷DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 221

¹⁶⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 223

¹⁶⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 226

¹⁷⁰DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 231

- Žite s pocitom radosti a údivu.
- Vždy sa snažte naučiť sa niečo nové.
- Skúšajte všetky veci; vždy porovnajte vaše myšlienky s faktami a buďte pripravení odhodiť aj peknú a opatrovanú vieru, ak sa nepodriaďuje faktom
- Nikdy sa nesnažte cenzurovať, alebo ignorovať nesúhlas, ale vždy rešpektujte právo druhých nesúhlasiť s vami.
- Formulujte nezávislé stanoviská na základe svojho vlastného rozumu a skúsenosti, nenechajte sa viesť slepo ostatnými.
- Spochybňujte všetko.¹⁷¹ a pridáva ďalšie:
  - „• Užívajte svoj vlastný sexuálny život (až do miery, kým to neubližuje inému) a nechajte ostatných, aby si ho užívali v súkromí bez ohľadu na ich sklony, do ktorých vás nič nie je
  - Nediskriminujte, neutláčajte na základe pohlavia, rasy alebo (ako ak je to možné) druhu.
  - Neindoktrinujte svoje deti. Učte ich, ako myslieť nezávisle, ako hodnotiť dôkazy, a ako nesúhlasiť s vami.
  - Hodnote budúcnosť na dlhšom časovom úseku než je vaše vlastné.¹⁷²

Dawkins tvrdí, že s istotou môžeme vedieť len to, že objektívne morálne hodnoty nepochádzajú z náboženstva¹⁷³.

Novoateisti teda odmietajú koncepty náboženstva ako historicky nehodnoverné, chaotické a hlúpe. Predkladajú niekoľko morálnych konceptov. Na jednej strane sa odkazuje na Kantov kategorický imperatív, či utilitarizmus a na druhej strane sa na morálku pozerá ako na vedľajší produkt evolúcie. Novoateistický koncept je mäťúci, lebo najlepším obrazom morálneho človeka je ateista, ak používa rozum (Dawkins), alebo intuíciu a správa sa utilitaristicky pre vlastné dobro (Dawkins), alebo pre utilitaristicky pre dobro všeobecné (Harris). Na druhej strane skutky, ktoré sú len vedľajším produktom evolúcie a sú iracionálne, sú pochvalné ako dobré (Dawkins). V konečnom dôsledku nevedia povedať, čo by mal byť absolútny základ morálky.

3.1.4 Reakcia teológov na morálne skazené náboženstvo a skazený ateizmus

McGrath považuje kritiku náboženstva, ako niečoho úplne zlého, za najnedokonalejší pohľad novoateizmu. S Dawkinsom súhlasí v tom, že nábožensky podnietené násilie existuje

¹⁷¹DAWKINS, Richard. *The God Delusion*, s. 264

¹⁷²DAWKINS, Richard. *The God Delusion*, s. 263 - 264

¹⁷³DAWKINS, Richard.. *The God Delusion*, s. 270

aj v tom, že tieto zhubné prejavy by sa mali odstrániť. Píše to z pozície človeka, ktorý vyrastal v severnom Írsku uprostred náboženských bojov. Nesúhlasí s obrazom kresťanského Boha, ktorého vykresľuje Dawkins a píše, že v takého Boha rozhodne neverí. Aj keď Dawkins zakladá svoju kritiku najmä na islamských jihadistoch. Nesúhlasí ani v tom, že Dawkins zjednodušuje a spája všetky náboženstvá do jedného fenoménu. Pre McGratha je Ježiš Nazaretský obrazom Boha, ktorý nikomu neublížil, ako sám Dawkins dobre vie. Ježiš práve naopak dával príkaz nastaviť svoje druhé líce, alebo aby sme nenechali nad našim hnevom „zapadnúť slnko“. Spomína incident zo súčasnosti USA, keď strelec, ktorý bol nahnevany na Boha, v Októbri 2006 postrelal skupinu amishských dievčat. Amishská skupina zaujala postoj odpustenia a v takomto duchu prehovorili aj pozostali. Nežiadali pomstu. McGrath týmto zrejme chce poukázať na to, že novoateisti jednoducho takéto postoje veriacich ľudí úplne ignorujú.

Identifikovať zdroj násilia len v náboženstve, je podľa McGratha chybné, lebo je nespočetne veľa príkladov, kde politický režim pôsobil utrpenie. Spomína Pol Pota, ktorý eliminoval milióny pre socializmus, Lenina a iných. Tvrdí, že v skutočnosti najviac zla a utrpenia bolo spôsobené práve snahou o zničenie náboženstva¹⁷⁴. Dawkinsa považuje za úplne odtrhnutého od reality, ktorý nevidí brutalitu dvadsiateho storočia. Je naivný a nevidí fakty, ktoré svedčia o brutálnom útlaku kresťanských kňazov a cirkví Sovietskym zväzom v rokoch 1918 – 1941 v mene vyhladenia náboženstva. Dawkins píše, že by si nevedel predstaviť žiadneho ateistu, ktorý by vedel ničť nejaký chrám v mene ateizmu, pričom ignoruje veľké množstvo odpálených chrámov v Sovietskom zväze. Jeho neschopnosť hodnotiť temné stránky ateizmu jeho kritiku náboženstva znehodnocuje. Odmietá kritizovať ateizmus ako keby to bolo nejaké božstvo¹⁷⁵.

Dawkinsove názory o tom, že samovražední atentátnici sú motivovaní náboženstvom zaznáva, lebo hlbšie výskumy (nie len ten jeden príklad, ktorý Dawkins uvádza – rozhovor s jedným atentátnikom) ukazujú, že tieto útoky sú motivované najmä politicky¹⁷⁶. Ide o skupiny ľudí, ktorí bojujú za slabé krajiny, ktoré sa nevedia brániť proti vojenskej prevahe a sú okupované. Odstránenie náboženstiev nepovažuje za riešenie, lebo ak by človek nebojoval na základe náboženských rozdielov, tak by to robil na základe iných myšlienok, čo sa v dejinách ukázalo viackrát. Ako príklad uvádza Francúzku revolúciu, ktorá v mene slobody odťala mnoho hláv. Všetky ľudské idey majú potenciál byť použité na zlo. McGrath v zásade toto

¹⁷⁴McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 77-78

¹⁷⁵McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 78-77

¹⁷⁶Výskum, ktorý McGrath uvádza sú štatistiky spravené na každom atentátnikovi od roku 1980

zlo, či už na strane ateizmu, alebo na strane náboženstva vysvetľuje skazenou podstatou človeka. Násilie a zlo teda nie je špecifikom výhradne náboženstva a keby sa aj náboženstvo vytratilo z ľudskej spoločnosti, tak by nemalo problém nájsť si iné možnosti delenia, čo teda aj dnes robí. Dawkinsove argumenty považuje za simplistické, naivné, odtrhnuté od reality a úplne ignorujú sociológiu. Nevidí hodnotu toho kladného, čo náboženstvo môže človeku poskytnúť. Odmietá Dawkinsovo odsúdenie Ježiša Krista a nevidí jeho učenie o láske k blížnemu a kladné vystupovanie voči každej skupine. McGrath opisuje Dawkinsovu metódu práce v takomto poradí: zosmiešniť, deformovať, podceňovať a demoralizovať. Súhlasí s Dawkinsom, že náboženstvá treba podrobiť skúmaniu a tým, že nevidí rozdiel medzi „vierou v Boha“ a „náboženstvom“ nevie pochopiť ani kresťanskú kritiku náboženstva, ktorá sa nachádza u starozákonných prorokov, či u Ježiša Krista v novej zmluve.¹⁷⁷

Čo sa týka Dawkinsovej kritiky starozákonných textov, tak ich McGrath odsudzuje ako veľmi povrchné a bez žiadnych znalostí o dokumentoch, ktoré kritizuje. Hneď ako prvý príklad uvádza, že apoštola Pavla považuje za autora Listu židom. Vyberá len kontroverzný materiál zo Starej zmluvy, ale ignoruje texty, ktoré hovoria o súcite, zákaze otroctva, zákaze obetovania detí, odpúšťanie dlhov, či iných príkazov a ignoruje hlavné merítko starého zákona, ktorým je Ježiš Kristus.¹⁷⁸

Rovnako odmieta Dawkinsove názory na to, že by náboženstvo malo zlý vplyv na život jednotlivca. McGrath tvrdí, že to, čo Dawkins nemôže pochopiť, vyhlási za nezmysel. Nezmyslom sú, ale tvrdenia bez dôkazov a podľa dôkazov nič nenasvedčuje tomu, že by náboženstvo bolo pre jednotlivca škodlivé. V súvislosti o Dawkinsových postojoch ešte cituje prezidenta skeptickej spoločnosti Michael Shermera, ktorý vyhlasuje, že náboženstvo nemôže byť zjednodušené len na zlo alebo dobro.¹⁷⁹

Paul Copan, profesor teológie a filozofie na Bethel Seminary: St. Paul, je jediný teológ, ktorý sa špecificky a obsérne vyjadril ku kritike starozmluvného Boha. Iní teológovia sa tiež vyjadrujú k tejto téme¹⁸⁰, ale nie tak extenzívne ako Copan. V jeho knihe: „*Is Yahweh a Moral Monster?*“¹⁸¹ rozoberá otázky starozmluvnej etiky viac dopodrobna ako ktokoľvek iný. Preto jeho reakciu považujem za kľúčovú, ak ide o reakciu na novoateistickú kritiku na účet starozmluvnej etiky a práve preto sa budem jeho argumentom venovať hlbšie. Iní teológovia reagovali na kritiku starozákonnej etiky taktiež, ale zvyčajne veľmi stručne.

¹⁷⁷McGRARH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 77-88

¹⁷⁸McGRARH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 90-91

¹⁷⁹McGRARH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 90-93

¹⁸⁰Napr. Ravi Zacharias v „*The end of Reason – A Response to New Atheists*“

¹⁸¹„Je Yahweh morálne monštrum?“

McGrath sa hlbšie touto témou nezaoberal len spomenul, že novoateisti opomenuli iné texty zo Starej Zmluvy, ktoré vypovedajú o jej vysokých etických štandardoch.

Copan si uvedomuje hlboké odsúdenie starozmluvného Boha, resp. Jeho konania a spomína všetkých štyroch predstaviteľov novoateizmu a ich reakcie a odpovedá na ich výhrady. Kritizuje to, že zlyhali v hlbšom štúdiu biblického textu a hlavne to, že ich nevidia v kontexte blízkovýchodnej kultúry a širšieho Biblického kánona. Vytvorili obraz Boha, s ktorým by sa väčšina kresťanov nestotožnila. Aj McGrath dodáva, že on neverí v Boha ako ho vykreslili novoateisti¹⁸². Copan priznáva, že existujú texty, ktoré môžu byť problematické v očiach dnešného človeka a aj to, že nie je vždy ľahká cesta k ich pochopeniu. Nechce odpovedať na otázky otroctva, otázky vyhnaní Palestínčanov, „tvrdé“ alebo „divné“ zákony a prikázania, Abrahámovej synovskej obete, preklínajúcich žalmov a iných v detailoch, ale chce poukázať na obvinenia novoateistov a ukázať základný rozdiel v chápaní morálnej sily Starej Zmluvy.¹⁸³

Na kritiku mojžišovského zákonníka Copan reaguje, že Sinajská legislatíva musí byť integrovaná do širšieho naratívneho kontextu pentateuchu a nemôže sa vnímať len ako právny zákonník. Mojžišovská zmluva je inkorporovaná do naratívu zahŕňajúci patriarchov a Izraelský ľud. Kristus je koniec a naplnenie zákona. Stará zmluva neučí človeka cez zákonník, ale cez rozprávanie príbehov reálnych ľudí, ktorí majú nejaký vzťah ku Stvoriteľovi. Ako motív Sinajskej legislatívy odhaľuje jej historické zakorenenie v dejinách Izraela. Príkladom môže byť, ako Boh cez exodus Izraela z Egypta učí etike chovania sa k cudzincom a otrokom. Hospodin dáva znova a znova dôraz na to, že aj oni - Izraelci boli otrokmi, preto nech pamätajú na utrpenie, ktoré sami zažívali, keď boli otrokmi a nech sa podľa toho k otrokom správajú.

„Musíme dovoliť, aby sa diskusie o starozákonnej etike odohrávali v blízkovýchodnom rámci a nie v post-osvietenskom pohľade.“ Musíme vziať do úvahy historický a spoločenský kontext (*Sitz im leben*), aby sme pochopili jej poslanie a funkciu. Pre svet blízkeho východu boli charakteristické tvrdé a kruté podmienky, do ktorých prišla mojžišovská legislatíva ako umierňujúci element. Aj keď úplne nezakazovala niektoré deviácie, ale umiernia ich a ponechal, kvôli hriešnej podstate človeka. Toto vieme plne pochopiť len vtedy ak si porovnáme ako blahodárne a progresívne pôsobil mojžišovský zákonník na spoločnosť. Kontrastovanie morálnej pokrokovosti voči zákonníkom na Blízkom

---

¹⁸²McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 73

¹⁸³COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.* Philosophia Christi. 2008, roč. 10, č. 1, s. 7

východe nám dokáže poukázať na poslanie textu. V skutočnosti mal svet blízkeho východu veľký vplyv na mojžišovský zákonník a to najmä na formu. Copan ako príklad na koreláciu uvádza prikázania Amenemopeove, zmluvu medzi Hospodinom a Izraelom v Deuteronomiu vo forme chetitskej zmluvy a neskôr aj ďalšie. Copan priznáva vplyv kultúrneho kontextu na text, ale zároveň poukazuje na kontrast medzi vtedajšími zákonníkmi a mojžišovským zákonom, ktorý má vyvracať pohľady novoateistov na Starú zmluvu ako na nekultúrne a morálne zaostalé. Uvádza rôzne kontrasty, aby podtrhol morálnu superioritu mojžišovského zákonníka nad zákonníkmi Blízkeho východu a okolia. Je teda veľký rozdiel medzi blízkovýchodnými zákonmi, ktoré prikazujú oslavu kráľa a zákonmi, ktoré prikazujú oslavovať Boha, zákony reflektujúce neobmedzenú moc kráľa a zákony obmedzujúce kráľovskú moc, blízkovýchodné zákony trestajú zločiny proti majetku smrťou a zákony netrestajúce tieto zločiny smrťou, zločiny proti sluhom ako proti veciam a mojžišovský zločiny vnímané ako proti ľudskej bytosti, vysoký počet smrteľných trestov za náboženské previnenia a nízky počet takýchto trestov. Copan teda tvrdí, že mojžišovský zákonník dáva omnoho väčší dôraz na posvätnosť života ako zákonníky z vtedajšieho Blízkeho východu. Za najprísnejšie porušenia zákona bolo v mojžišovskom zákonníku porušenie integrity rodiny, alebo jedinečnej identity vzťahu Izraela a Hospodina. Otrokom boli dané ľudské práva, ktoré boli v iných národoch Blízkeho východu neslýchané. Cituje Muhammad A. Dandamayeva, ktorý tvrdí, že Stará zmluva je prvým starovekým dokumentom, ktorý pripisuje otrokom ľudské práva a nehľadí na nich, len ako na majetok pre zvýhodnenie ich majiteľov. Chytenie otrokov, ako sa to robilo v staroveku, alebo aj počas novodobých amerických dejín v Afrike, je v Starej zmluve odsudzované a trestané (Ex 21,16). Podobne je to aj s otrokmi na úteku. Tí, čo len pomáhali na úteku otrokom, podľa Chamurapiho zákonníka, boli odsúdení na smrť, naopak mojžišovský zákonník mal zabezpečiť oslobodenie otroka po siedmych rokoch služby. Zabitie otroka sa trestalo smrťou a v knihe Jóbovej sa o otrokovi a slobodnom hovorí ako o rovnocenných bytostiach, lebo vyšli z toho istého miesta, z ľudského lona. Napriek týmto ostrým rozdielom novoateisti rozmazávajú štatút otroka, aký Stará zmluva vytvára a predstavujú otroka ako len nejaké „farmárske náradie“. Rozdiely sú, ale aj v iných prípadoch, na ktoré Copan poukazuje. Tvrdosť Chamurapiho zákonníka, ktorý veľmi často predpisoval hrdelné tresty resp. veľmi kruté tresty, ako odrezávanie jazyka, prsníka, ruky, ucha a pod. Asýrsku prax topenia podozrivého vo vreci s úmyslom, že ak prežije tak je nevinný, či keď sa utopí, tak bol vinný. Egyptskú prax bytia trestanca na smrť, sto ranami napr. za krivú

výpoveď, či ohováranie, čo bolo jedna z miernejších trestov. Alebo spomína aj sexuálne právne nariadenia Chetitov, ktoré dovoľovali obcovanie s niektorými zvieratami.¹⁸⁴

Spomína aj *lex talionis*, teda známe „oko za oko zub za zub“ (Ex 21,23-25; Lv 24,17-22, Dt 19,16-21), ktoré je novoateistami kritizované ako brutálne a pomstychtivé. Pri preskúmaní textov, ale Copan zisťuje, že tento zákon nie je vykonávaný doslovne, okrem prípadu života za život. Žiadny text „oko za oko“ nenabáda na telesné zohavenie, ale skôr prikazuje peňažné kompenzácie. Taktiež tento princíp slúžil tomu, aby vymerané tresty neboli prehnané a aby zabránili pokrvnej pomste, čo nebolo nič zriedkavé v kultúre Blízkeho východu. Copan poukazuje aj na to, že zvyšujúca sa zložitosť a striktnosť mojžišovských predpisov je odpoveďou na Izraelské rebelanstvo a ich porušovanie zmluvy. Ak sa Izrael previnil voči Hospodinovi, Boh reagoval upokojením sa a vydaním viac komplexných zákonov. Napriek tomu Hospodin túžil po jednoduchšej forme uctievania s celým Izraelom ako národom kňazov (Ex 19,6). Taktiež opisuje to, že etické požiadavky sa diferencovali v historických premenách Izraela. Izrael sa vyvíjal v svojom zriadení a tomu sa prispôbovali aj zákony. Copan uvádza postup historického vývoja Izraela od Johna Goldingaya: rodový klan / rodina (מִשְׁפָּחָה), teokratický národ (עַם), monarchistický štát / kráľovstvo (מַמְלָכָה), trpiaci zvyšok (שְׂאֵרִית), postexilná komunita zaslúbenia (קְהֵלָה). S týmito premenami sa menili aj zákonné nariadenia, pretože charakter rodového klanu je úplne iný ako veľkej monarchistickej spoločnosti.¹⁸⁵

Copan tiež kritizuje to, že novoateisti, ak by aj priznali, že Boh existuje, tak mu neprisudzujú právo brať ľudské životy a nechápu, prečo by Boh mal mať vyšší štatút ako človek. Preto aj keby, bol nemá právo brať ľudské životy, tak ako sa mu zapáči. Copan samozrejme obhajuje to, že medzi človekom a Bohom je neprekonateľne veľký rozdiel. Keď Boh je majiteľom vesmíru tak Jeho postavenie je radikálne iné ako naše a ako majiteľ má právo aj na nás a naše životy. Boh má právo brať životy priamo (Sodoma a Gomora), alebo aj nepriamo cez armádu Izraela. Taktiež pripomína to, že Boh bol ochotný ponechať Sodomu nedotknutú, ak by bolo, čo i len desať spravodlivých. Dôležitej otázke vyhladenia nevinných detí sa venuje taktiež. Copan vníma ich smrť ako vyslobodenie z prevrátenej spoločnosti, ktorá by mala devastujúci vplyv na ich životy. Taktiež tvrdí, že by boli po smrti spolu s Bohom, teda asi myslí na to, že by boli spasené.¹⁸⁶

¹⁸⁴COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics*. Philosophia Christi. 2008, roč. 10, č. 1, s.10 - 19

¹⁸⁵COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 24

¹⁸⁶COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 25

Copanov posledný hlavný argument je tento: „Starozmluvný kánon manifestuje srdečný morálny, duchovný a spasiteľský tón, ktorý urguje Izraelský národ smerom k viac vznešenému ideálu ako je legislatívny ideál.“¹⁸⁷ Popisuje to, že je veľký rozdiel medzi zákonom a morálkou. Zákony sú často praktické a stoja ako kompromis medzi želaným ideálom a realitou. Kritici často zamieňajú dodržovanie zákona a etiku. Mojžišovský zákon je skutočne veľkým pokrokom oproti morálnemu stavu a zákonníkom stredného východu, ale nefunguje ako ideál, ale ako morálne minimum. Copan oponuje novoateistom, ktorí sa pozerajú na mojžišovský zákon ako na všeobecne platný teokratický ideál pre všetky národy v každom čase a na celom svete. Zákonník je len limitom tolerancie a nie ideálnou morálkou. Ako príklad uvádza polygamiu, ktorú síce zákonník povoľoval, ale v celej svojej dĺžke opisuje neblahé následky takýchto vzťahov na jednotlivca, teda pisateľ zákona dúfa v lepšie správanie sa ako len minimum, ktoré opisuje. Polygamia je teda vykresľovaná ako nie ideálny vzťah, zatiaľ, čo sa dáva dôraz na stav, ktorý bol na začiatku, teda na monogamiu.¹⁸⁸

Copan pozerá na „tvrdosť“ ľudského srdca ako na element určujúci mojžišovský zákon. Mojžišovský zákon povoľuje niektoré neideálne stavy kvôli tomu, že ľudia mali tvrdé srdce. Ako príklad uvádza Ježišovu rozpravu nad Dt 24,1-4, kde sa povoľuje rozvod: „Nato Ježiš povedal: Mojžiš vám dovolil prepustiť manželku pre tvrdosť vášho srdca, ale od začiatku to nebolo tak.“ (Mt 19,8). Tento princíp aplikuje aj na iné deviácie a predkladá názor, že by sme to mohli chápať aj takto: „Nato Ježiš povedal: Mojžiš vám dovolil *otroctvo, patriarchát, vojnu* pre tvrdosť vášho srdca, ale od začiatku to nebolo tak.“. Zákon teda prakticky jedná z padnutou prirodzenosťou človeka. Na jednej strane mince je ľudská hriešna prirodzenosť a na strane druhej je Božie predzvedenie ľudského pádu a spásy cez Ježiša Krista. Taktiež tvrdí, že zákonníky v Starej zmluve mali progresívny charakter, teda, že vytvárali stále vyšší morálny štandard. Tento vývoj skončil v učení Ježiša Krista, ktorý poukazoval na vnútorný postoj srdca a nie len na nejaké dodržiavanie zákona. Vážnosť hriechu a výsada suverenity Yahweh.

Copan ďalej podotýka to, že Izrael vôbec nebolo ideálne spoločenstvo a v skutočnosti sa často obracali od Boha k svojim hriechom. Hospodin často upozorňuje na to, že zaslúbenú zem nedostávajú ako odmenu za ich poslušnosť, ale je to dar, ktorý im Boh dáva napriek ich rebelovaniu a hriešnosti. V skutočnosti Boh zniesol mnohé rebelanstvo, odmietnutie a hriech Izraela a mnohokrát odpovedal s umiernenosťou a nie s hnevom. Obraz zlého a žiarlivého Boha, teda nie je reálny. Nie je to teda, tak ako to Dawkins opisuje, že sa kedykoľvek, keď sa

¹⁸⁷COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 27

¹⁸⁸COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 24 - 25

Izrael len trochu pohne mimo Božích nariadení, tak reaguje s monumentálnym hnevom a žiarlivosťou. Izrael nie len tak „flirtoval“ s inými božstvami, ale stal sa milenkou iným božstvám, až tak, že bola nazvaná ako prostitútka. Dawkins a iní novoateisti teda zľahčujú postoj Izraela a dokonca zľahčujú aj manželský vzťah, keď nechápu reakciu partnera na cudzoložstvo, čo je hnev a zranenie. Ak by takáto reakcia nenastala, tak by sa naskytala otázka, aký to bol vlastne vzťah.¹⁸⁹

Záverom zhŕňa jeho kritiku proti novoateistickému pochopeniu starozmluvnej etiky troma závermi: „Naturalistické základy nemôžu vypovedať o morálnych normách; teizmus je na to lepšie polohovaný“¹⁹⁰ Copan nechápe, ako môže Dawkins vynášať nejaké morálne sudy, keďže odsudzuje existenciu dobra a zla. Dawkins v diele „*River out of Eden: Darwinian view of life*“ opisuje svoj pohľad na svet ako na vesmír plný elektrónov, sebeckých génov a nezmyselných tragédií a dodáva, že v takomto vesmíre „...nie je žiadny účel, žiadne zlo, nič len neľútostivá slepá ľahostajnosť.“¹⁹¹ V knihe „*The Devils Chaplain*“ zas tvrdí, že veda nemá žiadne metódy na to, aby rozhodla, čo je etické a tvrdí, že to je záležitosťou spoločnosti a jednotlivca. Ak tvrdí, že len veda nám môže dať odpovede (čo je podľa Copana scientizmus), tak ako môže tvrdiť, že je Yahweh nemorálny? Súhlasí s Harrisom, že je možné poznať všeobecné morálne hodnoty, bez odkazovania na Písmo, lenže bez teistického postoja takýto pohľad nedáva zmysel. Ak svet je len studenou prírodou, bez účelu, tak hovoriť, čo i len o nejakej intuitívnej morálke nemá zmysel. Potom neexistuje žiadny metafyzický kontext, ktorý by dával morálke zmysel.

Kritizuje aj Sama Harrisa za to, že chce rúcať intelektuálne a morálne nároky kresťanstva. Aj keď kresťanstvo odbočilo od Kristovho učenia a preukázalo sa niekoľko deviácií faktom je, že podľa niekoľkých dnešných výskumov výrazne prispelo k formácii etiky západného sveta. Po druhé si Harris, podľa Copana neuvedomuje to, že veda vyrástla z teológie. Za tretie dodáva, že novoateisti úplne zabúdajú na to, že deštruktívne ateistické ideológie zabili viac ako, všetky náboženstvá za všetky náboženské vojny, inkvizície a procesy s čarodejníkmi. Cituje Daniela D'Souzau, že ateizmus a nie náboženstvo stojí za masovými vraždami histórie.¹⁹²

---

¹⁸⁹COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics*, s. 32

¹⁹⁰COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics*, s. 32

¹⁹¹DAWKINS, Richard. *River out of eden: a Darwinian view of life*. New York, NY: Basic Books, 2008, 192 p. ISBN 07-867-2426-9.

¹⁹²COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 32

„Novoateisti ignorujú štatút *sui generis* izraelskej teokracie“¹⁹³ Copan v tejto výpovedi odmieta postoje kresťanov, ktorí chcú návrat „kresťanskej Ameriky“, alebo majú nejaké utopistické, teokratické myšlienky. Považuje to za dezinterpretáciu a o kresťanoch píše ako o ľuďoch z iného kráľovstva, ako o cudzincoch v tomto svete, ktorí žijú v multietnickej, nenárodnej cirkvi. Zdôrazňuje to, že novoateisti nepochopili výnimočné postavenie Izraela v krátkej dobe jej histórie, kedy mala teokratický štatút.¹⁹⁴

Ako svoju poslednú tézu uvádza toto: „Novoateisti zle predpokladajú, že Stará zmluva prezentuje ideálnu etiku, kým ignorujú ducha starozákonnej spásy a kreacionistické ideály.“¹⁹⁵ Dawkinsov pohľad na Starú zmluvu, kde je prítomná všadeprítomná „čudnosť-divnosť“, alebo Hitchensovo odsúdenie autorov Starého zákona ako krutých, nekultúrnych ľudských zvierat Copan odsudzuje vo svetle toho, do akého primitívneho sveta vlastne prišli nariadenia starého zákona. Tvrdí, že nariadenia starého zákona prišli do sveta, kde sa schvaľoval rasizmus, otroctvo, patriarchálne zriadenie, prvorodenstvo, konkubinát, prostitúcia, obetovanie nemluvniat a podobne, ktorý Genesis 1 – 2 odsudzuje. Staro zmluvné nariadenia vlastne prinášajú zmiernenie zlých vzorov správania sa a morálny pokrok aj keď ich úplne nezakazuje, kvôli tvrdosti ľudských srdc. Samotný text Starej zmluvy, teda neprestavuje ideálnu, ulitnú etiku, čo vlastne novoateisti stále kritizujú.¹⁹⁶ McGrath ešte dodáva, že Dawkins, kritizuje predpojaté stereotypy a karikatúry náboženstva¹⁹⁷.

Teológovia reagujú na novoateizmus, tak, že keď sa pozrieme na dejiny krajín, kde bolo náboženstvo len okrajové resp. bolo dokonca verejne a politicky odsúdené, sa diali rovnaké atrocitu a zvrhlosti ako v prostredí náboženskom. Dokonca niektorí tvrdia, že novodobé ateistické režimy prekonalí svojou ukrutnosťou všetky obeť tzv. náboženských vojen.

Jednoducho by sa argumenty a postoje teológov dali zhrnúť takto:

1. Novoateisti zjednodušene prisudzujú zlo náboženstvu a zavádzajú (ignorujú sociológiu a hlbší vedecký pohľad do problematiky). Náboženstvo môže vyvolávať násilie, ktoré je ale spojené viac s politikou ako s vierou samotnou.
2. Násilie sa nachádza aj mimo náboženského, resp. vo vyslovene ateistickom prostredí. Diktatúry dvadsiateho storočia dokázali, že aj ateistické ideológie vedú násiliu a utrpeniu.

¹⁹³COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 34

¹⁹⁴COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 34

¹⁹⁵COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 34-37

¹⁹⁶COPAN, Paul. *Is Yahweh a Moral Monster?: The New Atheists and Old Testament Ethics.*, s. 35-37

¹⁹⁷HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 51

3. Spoločný menovateľ zla je strata morálneho cítenia človeka. Toto zlo sa môže prejavíť rovnako v náboženských, tak v ateistických ideológiách.
4. Etika a právne predpisy v Biblii sú novoateistami nepochopené a dezinterpretované. Hlbší pohľad odhaľuje posolstvo textu v historickom kontexte. Teológovia odmietli obraz Boha, ktorý novoateizmus vytvára a označujú ho za deformovaný.
5. Náboženstvo môže byť príčinou sociálneho delenia, ale to môže mať akékoľvek inú príčinu, resp. delenie môže nastať aj na základe maličkostí.

Teológovia odpovedali na všetky hlavné námietky novoateistov a zaujali veľmi jednoznačný postoj voči ich kritike náboženstva ako fenoménu v spoločnosti aj voči pohľadu novoateistov na starozákonné udalosti a predpisy. Vo svojich postojoch hájili nie len kresťanskú ideológiu, ale upozorňovali na nutnosť hlbšieho religionistického a sociálneho skúmania pri pohľade na problematiku.

Oceňujem pohľad, ktorý do tejto témy priniesol Paul Copan, ktorý umiestnil tak silno kritizované texty Starej zmluvy do historického kontextu. Čo považujem za stratu je, že sa k tejto téme vyjadril ako jediný vo väčšej šírke. Okrem toho nezahrnul aj alternatívne spôsoby vykladanie týchto textov.

Pokladám za škodu to, že sa teológovia nevenovali dnešným etickým kresťanským systémom hlbšie a rovnako, ako v prípade výkladu starozmluvných textov to vytvára dojem jednotného pohľadu na tieto témy. V skutočnosti sú diferencované, čo rozširuje možnosti výkladu. Novoateisti vychádzajú z etiky, ktorá je veľmi jednotvárne vykladaná a nezahrňuje aktuálne náboženské etické systémy. Hodnotenie náboženstva je podľa teológov veľmi povrchné a zjednodušuje celý problém.

Jedna z mála sociologických kníh, ktoré vyšli ako priama reakcia na novoateistické pohľady na spoločenský vplyv náboženstva je kniha „*Challenging Richard Dawkins: why Richard Dawkins is wrong about God*“ od sociologičky Kathleen Jones, ktorá ale nie je teologička. Tu argumentuje proti novoateistickým tvrdeniam o zlom vplyve náboženstva na spoločnosť.

3.2 Náboženstvá a fundamentalizmus

S morálkou náboženstva sa spájajú aj extrémne prejavy niektorých náboženských, alebo nenáboženských skupín, na ktoré sa novoateisti a teológovia zvlášť zameriavajú. Debata medzi novoateistami a teistami prebieha nie len na úrovni, či existuje nejaké božstvo, ale aj v rovine hodnotenia toho, či je náboženstvo pre ľudstvo dobré, alebo nie. Ako negatívny

prejav novoateisti vidia náboženský fundamentalizmus, ktorý vzniká vždy v náboženskom prostredí, lebo vytvára prostredie pre poveru a vznik extrémistického myslenia. Dawkins uvádza ako príklad vysvetľujúci motiváciu fundamentalistov aj rozhovor istého novinára s palestínskym bombovým útočníkom, ktorého útok nevyšiel. Priznal sa, že to robil kvôli túžbe dostať sa do raja a kvôli hrozbe pekla.¹⁹⁸ Aj takto ilustruje náboženský fundamentalizmus.

Dawkins náboženstvo považuje za slepé, lebo ako základný axióm používajú sväté knihy, ktoré nie sú spochybňované, alebo skúmané na základe dôkazov¹⁹⁹. Teológovia ako McGrath často hovoria o zlých, extrémistických prejavoch náboženstva, ktoré treba odsúdiť a novoateistov skôr považuje za problém a nie ako riešenie na náboženský fundamentalizmus²⁰⁰. Tiež je tu otázka, ako definovať náboženstvo²⁰¹. Bez uvedomenia si týchto základných predpokladov sa dá ľahko sklznúť k tomu, že sa vyberá to, čo je negatívne, pričom sa tomu prisudzuje náboženský pôvod a to, čo je dobré, ak sa to spomenie, je prisudzované nejakému všeobecnému dobru. resp. príslušník náboženstva koná dobro nie preto, že ho k tomu vedie jeho náboženstvo, ale preto, že je dobrý od prirodzenosti, alebo ho vedie k tomu niečo iné. Novoateisti nechcú pripustiť to, že práve to náboženstvo posunulo toho človeka k tomu, aby konal dobro. Novoateisti skôr vidia to, že k dobru vedie číri rozum a nie náboženstvo.

McGrath kritizuje to, že novoateisti pracujú so všeobecným pojmom „viera v Boha“ a s ničím konkrétnejším. Nedávajú si otázku, čo je to svetonázor a čo je to náboženstvo. Pričom podľa neho svetonázor je komplexný spôsob pozerania na realitu, ktorý sa snaží dať zmysel rôznym elementom jedným všetko presahujúcim spôsobom. To, že v tomto novoateisti nerobia rozdiel vidí McGrath problém. Dawkins jednoducho pripisuje násilie náboženstvu a nedáva ani možnosť tomu, že by to mohol byť politický fanatizmus, napr. aj ateistický. Dawkinsa považuje za neoblomného v tom, že by on ako dobrý ateista nikdy nenarazil lietadlom do nejakých budov, alebo, že by spravil nejaké iné hanebné činy. To považuje za dobré, lebo ani on by to nerobil. Fakt je ale ten, že násilie a fanatizmus sa objavil aj ako náboženské, ale aj ako protináboženské.²⁰²

---

¹⁹⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 305

¹⁹⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 282

²⁰⁰McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 48

²⁰¹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 63

²⁰²McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion?.*, s. 58-59

3.3 Ateistický fundamentalizmus a politické motívy

Novoateisti majú, ako aj sami priznávajú politickú motiváciu a prejavujú sa veľmi vyhrotenými postojmi. Dawkins odmieta automatické rešpektovanie náboženstva len pre to, že je to viera. Považuje západných politikov za málo dôrazných a tvrdí, že maskujú boj proti náboženstvu za boj proti „terorizmu“, ako keby terorizmus bola len nejaká nešpecifická sila. Prišlo by mu, teda za vhodnejšie boj proti náboženstvu ako takému. Odmieta, že by teroristi boli motivovaní len zlom, ale špecificky to zlo je náboženstvo²⁰³. Sam Harris zas vyhlasuje: „Rozhodol som sa, že zničím intelektuálne a morálne nároky kresťanstva v jeho najoddanejších formách“²⁰⁴

Teológovia považujú novoateistické hnutie za jednoduchú nenávisť k náboženstvu, teda nie sú motivovaní túžbou po pravde ako niektorí tzv. liberálni ateisti ako Lukrécius, Sextus Empiricus, Montaigne, Alber Camus a Primo Levi. Procesuálna teológia, ovplyvnená procesuálnou filozofiou, stojí na strane novoateizmu, čo sa týka ich kritiky náboženského fundamentalizmu, ale neodsudzuje všetky formy náboženstva. Don Viney považuje novoateizmus za intelektuálne anemické a za politický aktivizmus. Odmieta predpojatie novoateizmu, že biblický literalizmus a fundamentalizmus je normatívnou teológiou. Obraz, ktorý novoateizmus vytvára o náboženstve považuje za karikatúru a kritizuje novoateistickú ignoranciu sofistikovanej teológie. Ich kritiku považuje Randy Ramal za selektívnu.²⁰⁵

Pre McGratha Dawkins je protináboženský propagandista, ktorý nemá žiadny rešpekt k dôkazom a je pre neho smutné vidieť jeho pretvorenie sa z vedca, ktorý mal úprimný záujem o vedu, do propagandistu²⁰⁶. Dawkinsov pohľad na vedu a náboženstvo je podľa McGratha veľmi vyhrotený a pozerá sa na ne ako na nepriateľov. Iba jeden z nich môže zvíťaziť a musí to byť veda. Dawkinsov pohľad na realitu McGratovi skôr pripomína postoje niektorých amerických fundamentalistických skupín. Henry Morris, známy kreacionista, videl svet, ktorý bol absolútne polarizovaný do dvoch skupín. Jedna skupina boli verní svätí a druhá skupina boli zlí, diabolskí, ateistickí vedci. Kráľovstvo zla pozostávalo z ateistických vedcov a svet sa skončí apokalyptickým bojom kozmického významu. Dawkins jednoducho len replikuje fundamentalistické postoje.²⁰⁷ McGrath považuje novoateizmus za fundamentalistický pretože na jednej strane tvrdí, že jej ide o pravdu a na druhej strane nie je

²⁰³DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 304

²⁰⁴HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.* 1st Vintage Books ed. New York: Vintage Books, 2008. s. 2

²⁰⁵SCAFRE, Adam. On the Process Thought and the New Atheism. *Concrescence: the Australasian journal of process thought : AJPT / the Australasian Association for Process Thought.* 2008, č. 9. ISSN 1445-4297.

²⁰⁶McGRATH, *The Dawkins Delusion.*, s. 53

²⁰⁷McGRATH, *The Dawkins Delusion.*, s. 46

schopný prijať, to ak nejaký veriaci príjme niektoré vedecké názory. Ilustruje to tým, že keď pápež Ján Pavol II. v roku 1996 vydal vyhlásenie o podpore cirkvi pre všeobecnú biologickú evolúciu (pričom zavrhol jej materialistické interpretácie), tak to Dawkins nevedel prijať a nazval pápeža pokrytcom.²⁰⁸

Podobne k tomuto pristupujú aj iní teológovia ako aj Alan Clague, ktorý vo svojom článku „*Militant Atheism and Biblical Literalism: Comrades-in-Arms for Promotion of Disharmony between the Science and Theology of Creation*“ porovnáva radikálne postoje novoateistov a fundamentalistov biblického literalizmu. Pre Clauga je postoj novoateistov radikálne protináboženský a biblických literalistov za protivedecký. Vidí rozpor medzi vedou a náboženstvom, jeho vznik vidí v osvietenstve, podporený kritickým skúmaním biblického textu v devätnástom storočí. Na jednej strane vidí militantných vedcov, ktorí tvrdia, že veda už všetko vysvetlila a na druhej strane fundamentalistov odmietajúcich akýkoľvek pokrok vedy. Považuje ich za „bratov-v-zbroji“²⁰⁹, pretože majú rovnako vyhranené názory len na opačnej strane. K týmto fundamentalistov zaraduje Dawkinsa aj Hitchensa. Obe strany považuje za neschopné prijímať kritiku a motivovaných antipatiou. Vedu a náboženstvo vidí ako partnerov a nie nepriateľov, ktorí spolu pracujú na rôznych oblastiach, čo má priniesť spoločnosti spravodlivosť a rovnosť.²¹⁰

Ak to zhodnotím, tak je vidieť, že teológovia, ktorí reagovali na novoateistov, tak ich vidia ako fundamentalistov s nie veľkým záujmom o pravdu, resp. ako motivovaných skôr hnevom ako snahou poznať pravdu. Teológovia, taktiež volajú k umiernenosti a vzájomnej snahe porozumieť si s otvorenou, nedogmatickou mysl'ou s úprimným záujmom o pravdu.

3.4 Vznik a vývoj náboženstiev

3.4.1 Pohľad novoateistov

Richard Dawkins píše o vzniku a vývoji náboženstiev najmä v kapitole „Korene náboženstva“²¹¹. Predkladá niekoľko teórií o tom, ako náboženstvo vzniklo najmä vo svetle evolučnej teórie. Pýta sa, čo je na náboženstve také výnimočné, že ostalo zachované v procese vývoja ľudstva. Podľa darwinovského imperatívu by všetko, čo je nadbytočné malo zaniknúť, pretože spomaľuje vývoj druhu. Môže sa objaviť stav, keď je istá vývojová línia nevýhodná

---

²⁰⁸McGRATH, *The Dawkins Delusion.*, s. 50-51

²⁰⁹„comrades-in-arms“

²¹⁰CLAGUE, Alan. *Militant Atheism and Biblical Literalism: Comrades-in-Arms for Promotion of Disharmony between the Science and Theology of Creation.* PACIFICA. 2010, č. 23.

²¹¹„Roots of Religion“

pre jednotlivca, ale je výhodná pre skupinu. Ako príklad používa pávou, ktorých veľký chvost síce spomaľuje a znevýhodňuje ako skupinu, ale jednotlivcovi môže poskytnúť výhodu oproti iným pávom pri rozmnožovaní²¹².

Ako prvú teóriu predkladá teóriu skupinového výberu vzájomnej pomoci. Táto teória tvrdí, že ak vo vnútri skupiny prevláda vzájomná pomoc (napr. vzájomné varovanie pred nebezpečenstvom), tak je vyššia šanca, že takáto skupina prežije ako skupina, kde sú všetci navzájom nepriateľskí²¹³. Problémom je však to, že ak by sa objavil jeden jedinec, ktorý by toto začal využívať, tak by skupina vymrela a ostal by len on sám. Náboženstvo by teda mohlo byť platformou, na ktorej sa táto vzájomná pomoc mohla vyskytnúť. Podľa Dawkinsa náboženstvo mohlo vzniknúť ako vedľajší produkt evolúcie. Tvrdí, že náboženstvo by mohla byť nejaká vrodená, geneticky zdedená funkcia, ktorá v predošlej evolučnej histórii mohla mať zmysel, ale dnes už nemá. Uvádza, že by to mohlo byť spôsobené vrodenu psychologickou vlastnosťou detí poslúchať rodičov. Teda náboženstvo bolo posúvané rodičmi, ale ľudia z neho nevyrástli. Ako poslednú možnosť uvádza skupinu teórií vychádzajúcich z evolučnej psychológie. Náboženstvo tu vystupuje ako psychologický vedľajší produkt. Píše o vrodennom dualistickom myslení (hmota – duch)²¹⁴. Uvádza tri možné postoje v myslení o svete okolo. Prvá možnosť je uvažovať fyzikálne, teda všetko si dopredu premyslieť, vypočítať. Lenže toto je oproti ďalším spôsobom veľmi pomalý spôsob myslenia. Druhým spôsobom je myslenie v rámci designu. Je to skratka umožňujúca nepremýšľať nad tým prečo, alebo ako funguje, niečo len sa na to jednoducho spoľahneme, pretože v tom vidíme design. Tretí spôsob je tzv. intencionálny postoj, ktorý umožňuje chápať mozgu rýchlo a reagovať okamžite. Ako príklad uvádza stretnutie reakciu človeka na divokého tigra v prírode. Človek nerozmýšľa nad fyzikou, alebo designom tigra v momente keď sa s ním stretne zoči-voči, ale okamžite reaguje a zuteká pred ním. A práve v tomto sa nachádza výhoda náboženstva, zjednodušovať a ľahšie chápať svet. Dawkins však vidí náboženstvo ako vedľajší a škodlivý produkt evolúcie²¹⁵. Na náboženstvo aplikuje aj svoj termín „*meme*“, ktorý vytvoril z gréckeho μίμημα – niečo napodobňovať. V zásade ide o pojem označujúci nejaký kultúrny prejav replikovaný ľuďmi²¹⁶. Náboženstvo prežilo prirodzený výber vďaka tomu, že bolo kompatibilné s inými meme resp. prežilo v „génovom jazierku“.²¹⁷ Na náboženstvo sa

---

²¹²DAWKINS, Richard. *The selfish gene.*, s. 163

²¹³DAWKINS, Richard. *The selfish gene.*, s. 170

²¹⁴DAWKINS, Richard. *The selfish gene.*, s. 180

²¹⁵DAWKINS, Richard. *The selfish gene.*, s. 191

²¹⁶DAWKINS, *The God Delusion.*, s. 192

²¹⁷Pojem „*meme*“ prvý krát použil v diele „*The Selfish Gene*“

taktiež pozerá ako na vývoj smerom od polyteizmu cez monoteizmu a končiaci v ateizme. V každom stupni sa človek zbavuje povier, až skončí na najrozumnejšom svetonázore, čo je ateizmus.²¹⁸

Sam Harris považuje náboženstvo za biologický fenomén s evolučným zmyslom, ktorý by mal poskytovať nejakú výhodu²¹⁹. Dawkins teda neprisudzuje náboženstvu žiadnu úlohu v evolúcii, Sam Harris zas tvrdí, že to mohlo zohrať dôležitú úlohu v evolúcii.

Daniel Dennett píše o niekoľkých možnostiach toho, ako mohlo vzniknúť náboženstvo v ľudskej spoločnosti. Jedena z jeho teórií je, že v mozgu existuje akési „centrum pre Boha“ („god center“), ktoré je závislé od nejakého „mystického génu“, ktorý prežil preto, lebo ľudia s týmto génom boli evolučne úspešnejší.²²⁰ Alebo, že sa náboženstvo šírilo vďaka individuálnej poverčivosti, ktorá bola šírená šamanizmom.²²¹

3.4.2 Odpoveď teológov na novoateistický pohľad vzniku a vývoja náboženstiev

McGrath píše, že Dawkinsov prístup je značne zjednodšujúci. Dawkins iracionalitu viery v Boha pokladá za rovnakú ako vieru v lietajúci čajník. Za jadro jeho argumentácie považuje pôvodne argument Ludwiga Feuerbacha, ktorý považoval ľudskú predstavu Boha za projekciu svojich vlastných túžob. Podobne o tom písal aj Sigmund Freud, ktorý Boha vnímal ako projekciu túžby po otcovskej postave. Zdá sa mu, že náboženstvo, ako vedľajší produkt nie je konzistentné s dawkinsovým pohľadom na všeobecný darwinizmus, keďže všetko má spieť k pokroku a vývoju. Kritizuje aj to, že Dawkins nedáva žiadne dôkazy o svojich tvrdeniach a považuje takéto evolučné myslenie o náboženstve podmienenom génmi, za veľmi kontroverzné a vysoko špekulatívne²²². Považuje Dawkinsov prístup za úplne protichodný vedeckej metóde, ktorá vyžaduje dôkazy a dokazovanie, čo Dawkins nedáva. Naopak z tvrdení, kde je príliš veľa „možno“ a „snád“ robí vedecké fakty, ktoré násilím tlačí do svojich čitateľov. Dawkinsa a Dennetta zaraďuje do širokej tradície ateizmu medzi Feuerbacha, Marxa a Freuda, ktorí tvrdia, že celý koncept Boha vznikol výlučne v ľudskej mysli. Toto, ale považuje za tautológiu aj preto, že jej prirodzené predpoklady už

---

²¹⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 31-38

²¹⁹HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 29

²²⁰DENNETT, Daniel- *Breaking the Spell.*, s. 138

²²¹V Dennettovej rétorika je poznať jeho odborové zameranie na vedomie

²²²McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 56

predpokladajú neexistenciu Boha. Problém s takýmto pohľadom, podľa McGratha, je, že základnou premisou takéhoto argumentu je len neexistencia Boha.²²³

Za problematické považuje aj Dawkinsov pohľad na vývoj svetonázorov od polyteizmu cez monoteizmus k ateizmu, ako konečnej stanici, kde sa človek zbaví všetkých povier. Dejiny náboženstiev považuje skôr za diverzifikáciu a nie za evolučný vývoj, jednoducho preto, lebo pre takéto tvrdenia neexistujú žiadne dôkazy. Tu McGrath odkazuje na Ernesta Gelnera, česko-britského filozofa a sociologického antropológa z Cambridge University, ktorý hovorí o tom, že ľudská spoločnosť stále osciluje medzi polyteizmom a monoteizmom, ako by šiel len cestou nejakého vývoja od polyteizmu k monoteizmu a nakoniec k ateizmu. Svetonázory medzi, ktoré patria napríklad: existencializmus, budhizmus, Islám, ateizmus, marxizmus a iné si môžu nárokovať pravdu, alebo sa prispôbiť postmodernistickému ethosu a vidieť sa len ako lokálny názor, ale žiaden z nich nemôže byť dokázaný, lebo obsahujú základné názory, ktoré ležia mimo možnosti konečného dokazovania. Rovnako kritizuje to, že Dawkins sa vyhýba problematike definovaniu toho, čo vlastne náboženstvo je, keďže dodnes nie je žiadna jednoznačná definícia, ktorá by obstála v priebehu času. Dawkins používa zastaralú definíciu všeobecných princípov náboženstva prevzatú od britského religionistika Jamesa Frazera, ktorá je viac ako storočie stará a všeobecne uznaná ako nesprávna. Nie je podložená systematickým empirickým skúmaním. Dawkins sa teda vôbec neobťažuje súčasným vývojom v religionsitike. McGrath vidí Dawkinsov zámer v tom, aby vedel podložiť svoj názor všeobecného darwinizmu, čo predstavuje jeho základný názorový systém. Tvrdí, že Dawkins nie je schopný robiť kritický rozdiel medzi „náboženstvom“ a „vierou v Boha“. Vníma ich ako len opačné strany jednej mince. McGrath, ale tvrdí, že je to chyba, pretože sú ľudia, ktorí veria v Boha, ale dištancujú sa od pojmu „náboženstvo“ (ako príklad uvádza evanjelikále cirkvi) a zas na druhej strane sú ľudia, ktorí tvrdia o sebe, že sú členom nejakého náboženstva no nie sú veriaci v Boha (napr. budhisti), alebo zas iní o sebe tvrdia, že sa necítia byť členom nejakého náboženstva, ale cítia sa byť nábožnými. Dawkinsova neschopnosť definovať to, čo vlastne chce kritizovať je znakom povrchnosti a nevedeckého prístupu. Dawkinsovo tvrdenie, že ľudia majú geneticky a psychologicky danú predispozíciu pre to, aby boli nábožnými, je tiež McGrathom kritizované tvrdenie ako nepodložené. Niekoľko dôkazov ako napr. hypotéza Michaela Persingera o tom, že nábožné myslenie je vlastne patologický prejav mozgu, je dnes všeobecne veľmi kritizované a spochybňované tvrdenie kvôli veľmi obmedzenému empirickému dokazovaniu.

---

²²³McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 53 - 54

Dawkins teda vníma fenomén náboženstva simplisticky a nenechal sa ovplyvniť ani ateistami ako bol Sigmund Freud, ktorý tvrdil, že náboženstvo je najkomplexnejší fenomén ľudstva, ktorý sa nedá vysvetliť len jedným faktorom.²²⁴

Kritiky sa dostalo aj Dawkinsovým ideám Boha ako vírusu mysle a ideí „meme“. Viera v Boha je predstavená ako vírus mysle, ktorý napadá inak zdravú myseľ človeka a robí ju chorou. Tento vírus je nebezpečný, hrozný a deštruktívny. Touto myšlienkou chce Dawkins vysvetliť, prečo toľko ľudí upadlo do náboženstva. Je to choroba, ktorá sa šíri z človeka na človeka. Predstavuje vírus a vieru v Boha, ako keby mali rovnakú ontologickú podstatu. Biologické vírusy, sa ale dajú skúmať, rozložiť na časti a sledovať ich fungovanie. „Vírus mysle“ je esenciálne polemický konštrukt, ktorý má diskreditovať myšlienky, ktoré Dawkins nemá rád²²⁵. Dôležitejší je, ale pojem „meme“, ktorý som už vyššie vysvetľoval vyššie. McGrath túto ideu považuje za dôležitú myšlienku v Dawkinsovej snahe odhaliť korene náboženstva. Tieto „meme“ sú myšlienkami, ktoré sa šíria z mysle na myseľ a tak ako sa replikuje gén, tak sa i prenáša a replikuje „kultúrni gén“, teda meme. Dobrým príkladom je podľa Dawkinsa meme-Boha, ktorý sa v ľudskej kultúre replikuje, preto toľko ľudí verí v Boha napriek tomu, že je to slepá viera, ktorá sa nenechá preskúmať. Prežíva len vďaka tomu, že má vysoký podiel prežívania v populácii. Problém s týmto McGrath má ten problém, že doteraz nebol urobený žiaden výskum, ktorý by existenciu takéhoto kultúrneho javu dokazoval. Dawkins ignoruje modely výmeny informácií v sofistikovanej sociológii a nevie svoje tvrdenia dokázať. Meme je čisto Dawkinsova myšlienka a McGrath sa pýta ako je to možné, že dodnes žiaden sociológ, historici kultúry a historici intelektuálneho vývoja, antropológovia, túto myšlienku neobjavili? Významní antropológovia ako Maurice Bloch tvrdia, že myšlienka meme je biologickou odpoveďou na antropológickú otázku. McGrath si to myslí rovnako a dodáva, že to celé vyústilo z Dawkinsovho pohľadu univerzálneho darwinizmu.

Keď to zhrniem, tak teológovia vidia novoateistický pohľad na vznik a vývoj náboženstva za veľmi zjednodušujúce a extravagantné, ktoré nekorešponduje s vedeckými teóriami dnešnej sociológii a antropológii.

3.5 Novoateizmus a otázka zbožných vedcov

Richard Dawkins sa vo svojej najpopulárnejšej knihe „*The God Delusion*“ snaží napraviť z jeho pohľadu dezilúziu o veriacich vedcoch. O vedcoch, ktorým je prisudzovaná

²²⁴McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 57 - 68

²²⁵McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 69

viera súdi, že buď boli spoločnosťou prinútený ostať veriacimi, alebo to, že sú veriaci je len mýtus. Vedci, ktorí sa vyjadrujú o Bohu nie sú teisti, ale deisti, či panteisti. Pričom panteizmus definuje chybné²²⁶. Spomína Alberta Einsteina, ako vedca, ktorý pojem Boh používa len „...čisto v zmysle metaforickom, alebo poetickom.“²²⁷, Isaaca Newtona ako veriaceho, ktorý ním bol pod spoločenským tlakom²²⁸. Vedcov, ktorí píšu, alebo, ktorí sa vyjadrujú používajúc metafory Boha považuje za súčasť „einsteinovského náboženstva“²²⁹, ktoré je ateistické, ale zahŕňajúce to, čo ľudská myseľ nevie poňať a pochopiť²³⁰. *De facto* tu popiera to, že by vedec mohol myslieť nábožensky. Dodáva dôkazy vo forme prieskumov o viere medzi vedcami vo vedeckých spoločnostiach a počtami „skutočne“ veriacich medzi výhercami novelovej ceny²³¹. Podobný pohľad majú samozrejme všetci novoateisti, ale Dawkins to vyjadruje veľmi jednoznačne. Sam Harris na adresu veriacich vedcov píše: „Takýto ľudia sú technicky vedcami, ale nesprávajú sa ako vedci.“²³² Hitchens ako príklad pomýlených vedcov uvádza Isaaca Newtona a Fred Hoylea. Malé deti považuje za viac rozhladené ohľadom fungovania sveta ako zakladatelia náboženstiev²³³.

Na takúto kritiku samozrejme odpovedá viacero teológov, keďže sa sami považujú za súčasť akademickej obce. McGrath pripomína, že veľa vedcov je veriacich, aj keď nie toľko ako ateistov. Práve v roku 2006, keď vyšla Dawkinsova kniha „*The God Delusion*“ boli publikované knihy od troch významných vedcov: Owena Gingericha, a známeho harvardského astronóma s knihou „*God's Universe*“, ktorá deklaruje, že vesmír bol stvorený so zámerom a zmyslom, pričom to neprotirečí vedeckému prístupu, Francisa Collinsa, ktorý vydal knihu „*Language of God*“, kde popisuje usporiadanie vesmíru tak, že to nasvedčuje tomu, že je za týmto poriadkom Stvoriteľ. V knihe ďalej popisuje jeho konverziu z ateizmu na kresťanstvo. Okrem nich ešte spomína „*Goldilocks Enigma*“ od Paula Daviesa. McGrath tvrdí, že ak takýto známi a uznávaní vedci nemajú problém s priznaním sa k viere v Boha, tak predsa len Dawkinsov popis veriacich vedcov nie je až taký jednoznačný. Pridáva prieskumy z rokov 1991 a 1997, kde sa pýtali aktívnych vedcov na existenciu Boha. V týchto prieskumoch sa preukázalo, že 40% aktívnych vedcov verí v Boha. Takže výroky ako „väčšina vedcov neverí v Boha“ je zavádzajúce. Pretože rovnako by sme mohli povedať, že

---

²²⁶DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 18

²²⁷DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 18

²²⁸DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 98

²²⁹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 19

²³⁰DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 19

²³¹DAWKINS, Richard. *The God Delusion.*, s. 100

²³²HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation.*, s. 23

²³³HITCHENS, Christopher. *God is Not Great.*, s. 65 - 66

„väčšina vedcov nevyvracia Boha“, pretože 55% buď verí v Boha, alebo sú agnostikmi. Podľa skúseností McGratha vedci, ktorí sú ateistami, sú nimi kvôli iným dôvodom ako kvôli vedeckému prístupu. Okrem toho tvrdí, že tí najradikálnejší Dawkinsovi kritici sú z radov ateistov a teda jeho štylizovanie sa do hovorca ateistickej vedeckej komunity je nadsadené. Jeho dogmatický prístup, že „skutoční“ vedci nemôžu veriť v Boha je zavádzajúci. K prieskumu z roku 1916, ktorý uvádza, ešte dodáva dva body. Za prvé to, že vedec, ktorý vykonal tento prieskum – James Leuba, predpokladal, že počet vedcov veriacich v Boha rapídne klesne, pretože predpokladal vývoj vo vzdelávaní. Jeho predpoklad sa nepotvrdil, pretože len malé percento prešlo na stranu ateistov. Za druhé Leuba sa pýtal veľmi špecificky na Boha ako osobnú bytosť, ktorá odpovedá na modlitby. Je tu teda predpoklad, že keby sa pýtal všeobecnejšiu otázku na existenciu Boha, tak by čísla boli ešte vyššie. Uvádza ešte prípad Freemana Dysona, veriaceho, ktorý získal Nobelovu cenu za jeho prácu v oblasti kvantovej mechaniky. Dawkinsom bol kritizovaný, že sa len pretvaruje, že je nábožný. Píše o ňom, že ak len „znie“ ako kresťan, tak potom aj Einstein je nábožný (o kom Dawkins zdôrazňuje, že nie je), pretože používa nábožnú reč na opis vedy a vesmíru. Pokračuje, že svet môže byť vyložený rôznym spôsobom, ale že sa nedá povedať, že „skutočný“ vedec by mal mať taký, alebo onaký pohľad.²³⁴

K poukázaniu na kritiku novoateistov z radu ateistov, ktorí sa cítia byť novoateistami zahanbení sa pridáva aj Ravi Zacharias. Cituje Michaela Rusea, ktorý povedal: „*The God Delusion* ma ako ateistu zahanbuje.“ Ako odpoveď na prezentáciu Sama Harrisa konanej na Salk Institute, ateista a profesor psychológie Scott Atran povedal: „Pripadá mi fascinujúce, že medzi toľkými vedcami a filozofmi na tejto konferencii neboli podané žiadne presvedčujúce dôkazy, ktoré by vypovedali o tom, ako sa vyrovnáť so základnou iracionalitou človeka, okrem dôkazov, ktoré vyvracajú možné dôkazy, ktoré by boli racionálne a založené na dôkazoch. Zahanbuje ma to, že som ateista a vedec“²³⁵ Zacharias teda tvrdí, že novoateizmus nie je najlepším predstaviteľom ateizmu a ich výpovede považuje za plné jedu a predsudkov.²³⁶

Novoateisti sa postavili voči predstavám niektorých veriacich, ktorý šíria mýty o viere niektorých vedcov. Teológovia sa nesnažia presvedčať o viere týchto známych vedcov, ale poukazujú na to, že údaje, ktoré novoateisti uviedli ako referenčné nie sú správne

²³⁴McGRATH, Alister. *The Dawkins Delusion.*, s. 43-46

²³⁵ZACHARIAS, Ravi. *The end of reason a response to the new atheists.* Grand Rapids, Mich: Zondervan, 2008. ISBN 978-031-0295-372., s. 23

²³⁶ZACHARIAS, Ravi. *The end of reason a response to the new atheists.* s. 24

interpretované. Okrem toho poukazujú na to, že aj dnes je veľa vedcov, ktorý vyznávajú to, že Boh pravdepodobne existuje.

4 Záver

Novoateistické hnutie vo svojich postojoch stále naráža na niekoľko súčasných filozofických otázok, ale aj tradičnej kritiky náboženstva. Priznávajú, že tieto otázky nevedia riešiť, alebo ich riešia zjednodušujúco. Teológovia to buď pripomínajú a reagujú svojim vysvetlením, alebo sa tomu rovnako nevenujú. V tejto časti zhrnúc zhodnotím kritiku novoateistov a teologické odpovede. Prvou oblasťou bude etika.

Hrôzy dvadsiateho storočia donútili človeka k tomu, aby sa zamýšľal nad tým, čo je to dobro a čo zlo. Predstava, že dodržovanie zákonov, alebo presvedčenie o tom, že spoločnosť určuje to, čo je dobré a zlé sa zrútilo v protižidovských zákonoch a nacistickej spoločnosti, ktorá sa rozhodla, že židia predstavujú zlo. Nové obzory etiky sa rozšírili technickým rozvojom spoločnosti a veľkým nárastom jej moci. Jednak moci nad ľudskými životmi, napr. vďaka vývoju atómových zbraní, ale aj otázkami nad životným prostredím, vďaka rozmachu priemyslu a populačnej explózií. Etické obzory sa rozšírili o faktor časový a spoločenský. Faktor časový posunul etiku do oblasti otázok nad neudržateľnosťou ľudského konania vzhľadom na prírodu, ale aj pre spoločnosť vzhľadom na budúcnosť. Novoateisti sa zaoberajú týmito výzvami etiky. Dawkins taktiež dáva dôraz na ďalšiu otázku vo svojom desatore a to je morálka voči zvieratám. Existencia morálnych povinností, či dokonca práv zvierat je aktuálna, ale Dawkins sa nevenuje odpovediam na otázku prečo by sme mali mať tieto etické povinnosti. Nevenovali pozornosť položeniu solídnej základne pre ateistickú etiku. Ani teológovia sa nevenovali prístupu k etike v reformačnom hnutí, čo môže poskytovať odpovede na novoateistickú kritiku. Nereagovali dostatočne na „boží bič“, hrozenie peklom, či božím všadeprítomným okom – kamerou za chrbtom, ktorý Dawkins a ostatní považujú za základ kresťanskej etiky. Teológovia mohli spomenúť reformný prístup k etike, kde dobrý skutok je následkom vzťahu s Bohom a nie jej príčinou. Takáto morálka založená na myšlienke, že sa človek nemôže pričiniť o svoje spasenie (*sola fide*) a že sa rodí „spontánne a radostne“²³⁷. Z tejto nedostatočnosti vyviera aj problematický popis toho, ako preklenúť prístupy k etike v rôznych náboženstvách. Novoateizmus zlyháva v určení posledného zdôvodnenia etiky, jej najvyššej inštancie, čo priznáva (Sam Harris), alebo naopak jej pôvod určuje evolučným vývojom a uznáva utilitarizmus (Dawkins).

Noetické otázky boli tiež predmetom diskusie novoateistov a teológov. Novoateisti majú postoj pozitivistický resp. empirický pohľad na noetiku, teda vylučujú akýkoľvek metafyzický svet. Je poznať vplyv Davida Huma, ktorý jednak mal pred očami náboženské

²³⁷Martin Luther - *sponte et hilaiter*

vojny a rozvoj prírodných vied, bol empiristom a odmietal zázraky. Paul Copan aj Alister McGrath považujú novoateistov za *scientistov*, tým myslia to, že sú dogmaticky axiomatickí v otázkach noetiky. Novoateisti sa prejavujú ako dogmatickí empiristi a pozitivistí, dokonca s náznakmi odmietania humanistických vied a filozofie ako niečoho príliš neurčitého. To je zrejme prejavom ich ovplyvnenia osvietenstvom a rozmachom prírodných vied. To je zaujímavé, keď si uvedomíme, že marxizmus, ktorý bol vyslovene filozofickou ideológiou a hrôzy diktatúr dvadsiateho storočia postavil filozofiu znova do stredu ľudského myslenia. V rámci noetiky sa novoateisti aj teológovia zaoberajú hranicami poznania. Prvým impulzom uvedomenia si hraníc vedy bol matematik Kurt Gödel, ktorý objavil, že niektoré axiomatické postoje prirodzených čísiel sú síce pravdivé, ale sú nedokázateľné v rámci matematického systému²³⁸. Tento jav sa, ale netýka len matematiky, ale vedy ako takej, ktorá nemôže vytvoriť „exaktný, úplný a v sebe konzistentný popis skutočnosti“²³⁹. To vedie k uvedomeniu si principiálnych medzier v predstave, že veda je všemocná a vševedúca. Aj keď by si to žiadalo aj hlbší popis obmedzím sa na diskusie medzi novoateistami a teistami. Kým, ako som už spomenul, novoateisti veria, že veda raz všetko objasní, tak teológovia reagujú upozornením na jej neschopnosť úplne popísať skutočnosť. Táto nedostatočnosť nespočíva v nedokonalosti jej metód, alebo v úrovni neurčitosti, ale ak to preformulujem, tak existuje skutočnosť, ktorá má úplne inú gnozeologickú kategóriu. Toto poznanie prichádza len skrze zjavenie. Pričom sa magistériá (ako sa na toto referuje v diskusii) prekrývajú. V postojoch novoateistov vidím neochotu priznať súčasné noetické problémy. Poskytujú zjednodušenú predstavu o vede, resp. iba o intelektuálnom postoji človeka, ktorá má spasť ľudstvo a priviesť ho k morálnej dokonalosti. Tieto predstavy sa po osvietenstve rozpadli v ohni svetových vojen. Zo stránky teologickej mi príde nedostatočné to, že nedávajú dost' jasný popis toho, ako preklenúť noetické otázky teologicky.

V kritike novoateistov je poznať vplyv viacerých ateistických filozofov. Nevytvorili nové pohľady, alebo nejaký filozofický systém, ale naväzujú na niektoré ich myšlienky. Nietzscheho myšlienky. Predne je to Nietzscheho „*Got ist tot*“ a vôľa k životu, ktorá odmieta všetko metafyzické, ako šialené zdanie a ilúzia. Tak ako Nietzsche rozbíja tradičné hodnoty kresťanstva, tak sa snažia robiť aj novoateisti s náboženstvom. Ako Nietzsche chcú predložiť nové etické hodnoty oslobodení od náboženských okov. Ich etika ako som už spomínal vyššie, ale nemá systematický základ ako má Nietzscheho. Biblia, ktorá nie, je vnímaná ako historicky pravdivá, ale len ako mýty je odrazom myslenia Friedricha Straussa.

²³⁸STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie.*, s. 528

²³⁹STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dejiny filozofie.*, s. 528

Argumentácia novoateistov by sa dala veľmi stručne a prehľadne zhrnúť do troch bodov, z ktorých sa ich kritika ďalej odvíja:

- Náboženstvo je nedokázané a nedokázateľné
- Náboženstvo je skazené a zlé
- Boh je negatívna postava

Rovnako v krátkosti sa dá zhrnúť odpoveď teológov na túto kritiku takto:

- Náboženstvo sa dá podložiť
- Náboženstvo môže byť zneužitá na zlo
- Boh je dobrá, pozitívna postava, ktorá je novoateistami zle interpretovaná

Kritiku novoateistov kresťanskými teológmi, ktorá vysvetľuje aké faktory prispeli k zlému hodnoteniu náboženstva, možno zhrnúť takto:

1. Ignorancia dnešnej rigorózne²⁴⁰ teológie
2. Ignorancia dnešného erudovaného ateizmu
3. Zjednodušujúce, zavádzajúce argumenty
4. Kritika nesprávneho obrazu náboženstva a Boha - karikatúry
5. Redukovanie viery len na fundamentalistické, dogmatické, extrémistické myslenie
6. Politická resp. ideologická motivácia novoateizmu

---

²⁴⁰Pojmom *rigorózna teológia* myslia na takú teológiu, ktorá má silný racionálny základ, dá sa povedať, že myslia na akademickú teológiu. Pojem je používaný ako teológmy z USA tak zo Spojeného kráľovstva

Zoznam použitej literatúry

AKVÍNSKY, Tomáš. *Summa Contra Gentiles*.

AMARASINGAM, Amarnath. *Religion and the new atheism: a critical appraisal*. Boston: Brill, 2010. 253 s. Studies in critical social sciences, v. 25. ISBN 90-041-8557-7.

ARELIUS, Augustinus. *De civitate Dei*.

BARTH, Karl. *Protestantská teologie v XIX. Století: svazek I. – prehistorie*. Přel. B. Vik. Praha: KEBF v Praze, 1986. Edice Kalich. 412 s.

BARTH, Karl. *Protestantská teologie v XIX. Století: svazek II. – dějiny*. Přel. B. Vik. Praha: KEBF v Praze, 1986. Edice Kalich. s. 413-669.

CICERO, Marcus Tullius. *De Divianitone*.

CLAGUE, Alan. *Militant Atheism and Biblical Literalism: Comrades-in-Arms for Promotion of Disharmony between the Science and Theology of Creation*. *PACIFICA*. 2010, č. 23.

CRAIG, William. *God Is Great, God Is Good: Why Believing in God Is Reasonable and Responsible*. New York: Continuum, 2010. ISBN 9780830868117.

CRAIG, William Lane. *Reasonable faith: Christian truth and apologetics*. 3rd ed. Wheaton, Ill.: Crossway Books, c2008, 415 s. ISBN 1-4335-0115-5.

COPAN, Paul. *Is God a moral monster? making sense of the Old Testament God*. Grand Rapids, Mich: Baker Books. ISBN 14-412-1454-2.

DAWKINS, Richard. *The God Delusion*. London [u.a.]: Bantam Press, 2006. ISBN 978-059-3055-489.

DAWKINS, Richard. *The selfish gene*. 30th anniversary ed. New York: Oxford University Press, 2006. 360 p. ISBN 01-992-9114-4.

DE SPINOZA, Benedict. *Tractatus theologico-politicus*. London: Trubner & Co., 1862.

DELTETE, Robert J.. *God and the new atheism: a critical response to Dawkins, Harris, and Hitchens (Book review)*. *Philosophy in Review*. 2010, roč. XXX, č. 6, s. 404 – 407

DENNETT, Daniel C.. *Breaking the spell: religion as a natural phenomenon*. New York: Viking, c2006. 448 p. ISBN 06-700-3472-X.

DILLARD, Raymond B.; LONGMAN III., Tremper. 1. *Úvod do starého zákona*. Praha: Návrat domu, 2003. 450 s. ISBN 80-7255-078-0.

DOUGLAS, James, et al. *Nový biblický slovník*. 1. Praha: Návrat domu, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1.

EUROPEAN COMMISSION. *Special Eurobarometer Social values, Science and Technology: January - February 2005* [online]. 2005 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf

GOODICH, Michael. *Miracles and wonders: the development of the concept of miracle*. Burlington, VT: Ashgate Pub., c2007. 148 s. ISBN 978-075-4658-757.

HARRIS, Sam. *Letter to a Christian nation*. 1st Vintage Books ed.. New York: Vintage Books, 2008. ISBN 03-072-7877-8.

HARRIS, Sam. *The end of faith: religion, terror, and the future of reason*. 1st ed. New York: W.W. Norton, 2004, 336 p. ISBN 03-930-3515-8.

- HITCHENS, Christopher. *God is not great: how religion poisons everything*. Crows Nest, N.S.W: Allen, 2007. ISBN 978-174-1752-229.
- HUME, David. *An enquiry concerning human understanding*. 1. Hamburg: Tredition GmbH, 2012. ISBN 97-838-424-9680-4
- HAMILTON, Sue. *Indian Phyllosohpy*. 1. New York: Oxford University Press, 2001. ISBN 978-0-19-285374-5.
- TILLICH, Paul. *Systematic theology*. Paperback ed.. Chicago: University of Chicago Press, 1973. ISBN 02-268-0337-6.
- LENNOX, John C. *Gunning for God: why the new atheists are missing the target*. 1st ed. Oxford: Lion, 2011, 248 s. ISBN 07-459-5322-0.
- LINKER, Damon. Atheisms's Wrong Turn: Mindless argument found in godless books. *The New Republic*. 2007, 10.12.2007
- MARTIN, Michael. *The Cambridge companion to atheism*. New York: Cambridge University Press, 2007. 331 s. ISBN 978-052-1603-676.
- MARTY, Edited by Charles Taliaferro and Elsa J. *A dictionary of philosophy of religion*. New York: InterVarsity Press, 2010. ISBN 9781441185044
- McGRATH, Alister. *The Dawkins delusion: atheist fundamentalism and the denial of the divine*. McGRATH, Joanna. Downers Grove: InterVarsity Press, c2007. 118 s. ISBN 978-083-0834-464.
- STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 8. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelstvo, 2007. 653 s. ISBN 978-80-7195-206-0.

SCAFRE, Adam. On the Process Thought and the New Atheism. *Concrescence: the Australasian journal of process thought : AJPT / the Australasian Association for Process Thought*. 2008, č. 9. ISSN 1445-4297.

STROUMSA, Sarah. *Freethinkers of medieval Islam: Ibn al-Rawāndī, Abū Bakr al-Rāzī and their impact on Islamic thought*. Boston: Brill, 1999. 261 s. ISBN 90-041-1374-6.

ŠPAŇÁR, Július. *Latinsko-Slovenský/Slovensko-Latinský slovník*. HRABOVSKÝ, Jozef. 4. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1987. ISBN 067-489-87.

VAN DER LOOS, Hendrik. *The Miracles of Jesus*. Leiden : Brill, 1965.

ZACHARIAS, Ravi. *The end of reason a response to the new atheists*. Grand Rapids: Zondervan, 2008. ISBN 978-031-0295-372.

Elektronické zdroje

Canadian Atheist: The origin of New Atheism. [online]. [cit. 2012-07-10]. Dostupné z: <http://canadian-atheist.blogspot.com/2012/03/origin-of-new-atheists.html>

EUROPEAN COMMISSION. Special Eurobarometer Social values, Science and Technology: January - February 2005 [online]. 2005 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf

FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: <http://ii.fmph.uniba.sk/~kravcik/filit/pojem.php?obl=Postmodernizmus+filozoficky>

FILIT: Otvorená Filozofická Encyklopédia. [online]. [cit. 2012-09-06]. Dostupné z: http://ii.fmph.uniba.sk/~filit/fvl/lyotard_j-f.html

GOULD, Stephen Jay. Nonoverlapping magisteria [online]. 1997 [cit. 2012-09-23]. Dostupné z: <http://faculty.rcc.edu/huff/bio%20assignments%20fall%202011/Gould%201997.pdf>

Internet encyclopedia of philosophy: A peer-reviewed academic resource. [online]. [cit. 2012-19-01]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/miracles/>

Internet encyclopedia of philosophy: A peer-reviewed academic resource. [online]. [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.iep.utm.edu/n-atheism/>

Prison Inmates at Midyear 2009– Statistical Tables: U.S. Department of Justice. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/pim09st.pdf>

Richard Dawkins: CV. [online]. [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://web.archive.org/web/20041207195358/http://www.simonyi.ox.ac.uk/dawkins/CV.shtml>

Sam Harris [online]. [cit. 2012-10-23]. Dostupné z: <http://www.samharris.org/about>